[illegible] Рыдвеўскі Лявон | Мікола Абрамчык

„NOUVELLES BIELORUSSIENNES“ — SUPPLEMENT A „SYNDICALISME“ DU 20 AVRIL 1946

БЕЛАРУСКІЯ НАВІНЫ

BIELARUSKIJA NAVINY

Адрыс Радакцыі і Адміністрацыі: 11 bis, Rue Roquépine. PARIS (8).

ГОД II. — ПАРЫЖ. САКАВІК - КРАСАВІК 1946. — № 3-4.

Хрыстос Васкрос!

Янка КУПАЛА.

Хрыстос Васкрос!..

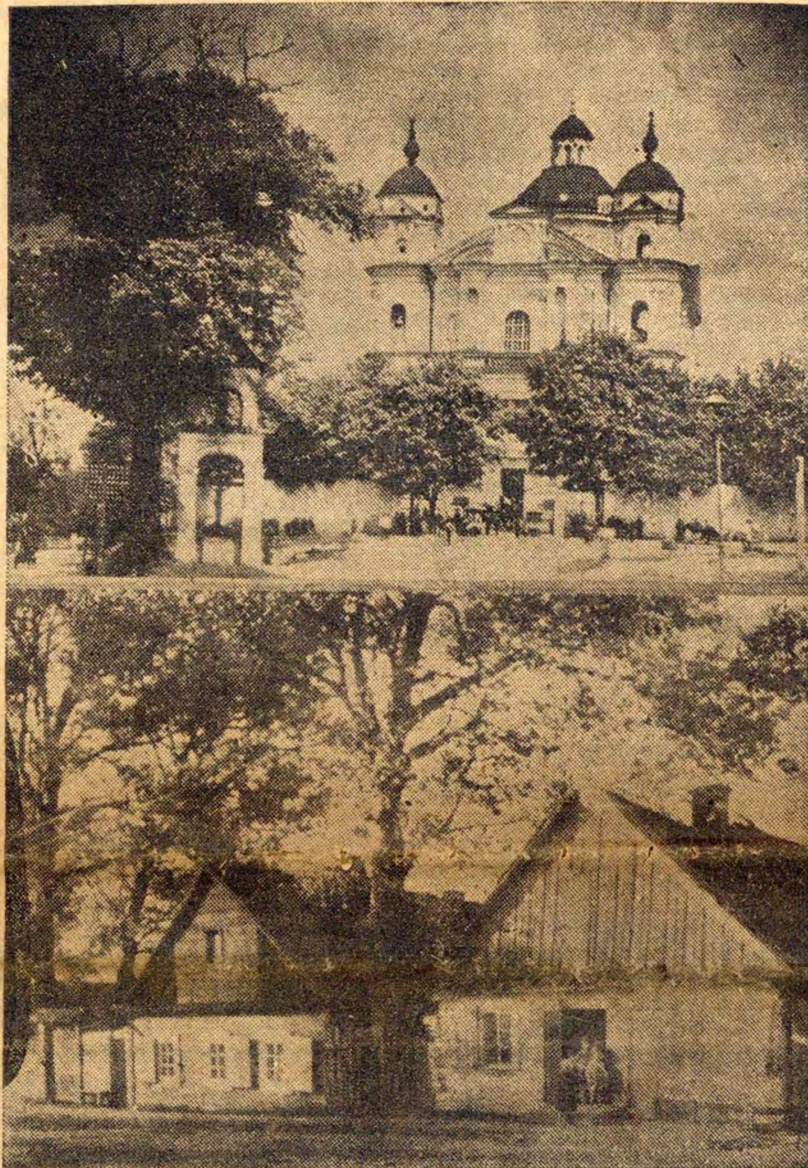
Хрыстос васкрос!.. Усюды радасьць,
Усё глядзіць, сьмялей, сьвятлей;
Вялікі Мучальнік, здаецца,
Абняў усіх ласкаю свaей.
Хрыстос васкрос!.. Неугамонна
Плыве па нівах, пушчах клік,
Плыве адна сьвятая думка
З канца ў канец, як сьвет вялік.
Хрыстос васкрос! пяе сялянін
З сваей убогаю радней,
Забыўшы песьні аб прадвесьні,
Забыўшы ўсё усей душой!
Хрыстос васкрос! пяе сіротка,
Слуга таптаная людзьмі;
Пяе ў чужыне падарожны,
Забыты блiжнімі сваймі.
Хрыстос васкрос! пяюць і тыя
Хрыста згубіўшыя сыны,
Што ў ціхамоўку ладзяць сеткі
Для нашай беднай стараны.
Хрыстос васкрос!.. К табе, о Божа,
І я ў дзень гэты думку шлю:
Хай Беларусь, мая старонка,
Ускрэсьне к лепшаму жыцьцю.

●

АНДРЭЙ ЗЯЗЮЛЯ.

Алелюя!

Дзень вялікі настаў:
Хрыстос Бог уваскрос, —
Уставай, хто заспаў,
Каб на векі ня шчэз.
Радась гэтую нам
Абвяшчаючы, звон
Льлецца, копіцца там,
Дзе людзкі ёсьць прыгон.
Абуждаецца ўсё
Ад зімовага сну
І з вясельлем жыцьцё
Йзноў вітае вясну.
Дрозд і шпак на ўвесь лес
Трэль выводзяць сваю, —
Хрыстос Бог уваскрос,
Чэсьць і хвала Яму!
Усё расьце больш трава,
Зелянеецца бор,
Вось жывёлу з хлява
Выганяюць на двор.
Матылькоў цэлы рой
У ясным дзенным сьвятле
Закніжэў, моў з вадой
Шум і пена ў катле.
Позна ў вечар турчак
Ак пад поўнач турчыць;
Камары таўкуць мак,
Жук дубовы гудзіць.
Усё ў прыродзе жыве,
П'е вясельле жыцьця,
І казаў-бы заве
Нас, як маці дзіця.
Толькі ты, чалавек,
Аддаесься журбе,
Цяжкі чуючы зьдзек
Ад другіх на сабе.
Кінь журыцца, жыві
Ты надзеяй сьвятой,
Што ня век сьвякрыні
Папіхаць сіратой.
Хрыстос Бог уваскрос,
Уваскрэсьнеш і ты:
Усяму прыйдзе канец, —
Выйдзе сьвет зь цямнаты.

С. ПАЛУЯН.

... Хрыстос Уваскрос!

З вялікім сьвятам адвечнага ад-жыўленьня віншую цябе, Вялікі Беларускі Народ! Гэтай вялікай ночы страсі з сябе ўсю пагарду, увесь бруд, каторым аблепліваюць цябе ад вякоў. Чыста вымыйся, прыбярыся ў найлепшую вопратку, каб хоць на адзін дзень стаў ты роўным з усімі. Ідзі туды, дзе пачуеш гэтыя вялікія словы:

— Хрыстос Уваскрос!

Радуйся, мой родны краю! Надзея, як жывучая вада, льлецца ў тваю душу. Скора і ты ўваскрэсьнеш ад доўгага мёртвага сну. Вясна прыйшла і для цябе. Хрыстос Уваскрос!

Над ім зьдзекаваліся. Яго білі па твары, сьцябалі бізуном. Плявалі на Яго. Кпілі з Яго. У канцы расьпялі і расьпятага не пераставалі мучыць. Сьпечаныя смагай вусны зьвільжывалі воцтам і жоўцю. Ён памёр на крыжу паміж двох разбойнікаў. Але ўсёж-такі — Хрыстос Уваскрос!

Уваскрос Хрыстос, і крыж, раней знак пагарды і сораму, зрабіўся сьвятыняй усяго сьвету. Мукі Хрыстовы змылі ўсё з яго. І штогоду вялікай вясеньняй ночы тысячы царкоў і касьцёлаў сьвецяцца агнямі сьвечак, льлецца радасны пераклік званоў, крыж падымаецца над мільёнамі схінёных галоў і ў паветры носіцца радасны шэпт:

— Хрыстос Уваскрос!

Што гавораць табе званы, Беларускі Народ? Ці ня віншуюць яны цябе яшчэ і з тваім уласным вялікім сьвятам? Скора-ж і ты ўваскрэсьнеш!

Ад вякоў пагарджалі табой, тваей мовай; запрагалі цябе толькі на цяжкую, надсільную работу. Не давалі табе расьці разьвівацца. Воцтам чужой культуры зьвільжалі твае сьпечаныя смагай вусны. Лепшых тваіх сыноў адрывалі ад цябе, прымушалі іх зрабіцца зраднікамі. А цяпер пышаюцца імі, называюць іх сваімі. І яны такі іхнія. А хіба-ж яны ня любілі цябе? Хіба лепшы жар свайго сэрца ахвяравалі не табе? А дзе яны? Іх няма з табой! З самага малку адарвалі ад роднай глебы, атруцілі здрадай. І іх, тваіх дзяцей, маюць за зброю проці цябе. Цябе катавалі. Ты цярпеў мукі, але ня умёр. Глыбака, глыбака ты захаваў сваю душу. Хрыстос быў з табой у тваіх муках, і Ён разам з табой цярпеў іх. Колькі разоў расьпіналі Яго разам з табой! Але кожнага году па ўсей Беларускай зямлі разносіўся клік:

— Хрыстос Уваскрос!

... І ты ўваскрэсьнеш, мой Родны Краю! Скінеш з шыі ярмо адвечнага гора і нуды.

Дагэтуль мы плачам, дагэтуль мы стогнем.

Адвечных ня можам пазбыціся сьлёз...

Ты ўжо перастанеш плакаць. Ты падняў свой твар. З надзеяй ловіш зыкі званоў:

— Бом! Бом!.. Прачыхайся ад сну, Беларусь! Годзі стагнаць ды жаліцца, жальба нічога ня дасьць табе. Уставай! Ідзі будаваць зруйнаваную Бацькаўшчыну!

Наперад, па шчасьце!
Хай злое ўсё дрогне!
Вясна ўжо на сьвеце, —
Хрыстос Уваскрос!

Я бачу, як сьвятлее твой твар, мой родны краю. І, поўны сілы і веры, я крычу ўва ўсю моц сваім нівам, лясом і балотам, тваім панурым вёскам, тваім пакрыўджаным сыном:

— З вялікім сьвятам віншую! З вялікім сьвятам, Вялікі Беларускі Народ!

— Хрыстос Уваскрос!

Усіх Паважаных Чытачоў Дарагіх Сьсстраў
і братоў вітаем зь Вялікім Сьвятам
Хрыстос Уваскрос!

Вялікдзень

Два сьвяты на сьвеце —
ад нівы да нівы
Хрыстос Уваскрос!
наступае вясна!
Глянь сьмела, глянь вольна,
шчасьліў, нешчасьлівы,
І далей к жыцьцю,
з паніжэньня і сна!

Гэй, гэй, на спатканьне
вялікіх двух сьвятаў
Сьпяшыце супольна,
хто ў путах ня згніў!
Хай льюцца-зыльюцца
ад хаты да хаты
У вадно ўсе грамады,
ўсе людзі ўсіх ніў!

Вялікдзень! Вялікдзень!
ад нівы да нівы
Забыў не адзін з нас
нядаўныя дні,
А ўспомні-прыпомні,
шчасьліў, нешчасьлівы,
Аб тых, што ў сьвітаньні
на век адыйшлі, —

ўсе костачкі тыя
на гонях папарных, —
Жывых, што ў бяспуцьці
акуцьцем зьвіняць...
Прыпомні, дай слова
ня шчэзнуці марна,
Пачатую справу
шырыць, расшыраць!

Вялікдзень! Вялікдзень!
ад нівы да нівы
заводзе бацькоў сваіх
песеньку сын.
Зірні-ж, азірніся,
шчасьліў, нешчаслівы
І заўтра на поле
да сох, як адзін!

Дагэтуль мы плачам,
дагэтуль мы стогнем,
Адвечных ня можам
пазбыціся сьлёз..
Наперад па шчасьце!
Хай злое ўсё дрогне,
Вясна ўжо на сьвеце, —
Хрыстос Уваскрос!

Я. К.

На міжнародным грунце

Старэйшыя людзі, якія добра памятаюць заканчэньне сьветавой вайны 1914-18 году, пры параўнаньні атмасфэры таго часу з атмасфэрай сяньняшніх дзён — знайходзяць вялікую розьніцу.

Кажуць, што па заканчэньні вайны ў 1918 годзе панаваў надзвычайны інтузьязм і глыбокае ўзаемнае даверра. Адчувалася запраўды мірнае паветра. Падарожнічаць з краіны ў краіну амаль па цэлым сьвеце ня было жадных перашкодаў ня толькі для розных дыплёматаў, журналістых ці людзей гандлю, але і звычайных абываталяў.

Цяпер-жа, ня гледзячы на тое, што ўжо хутка год, як кончылася вайна, граничныя бар'еры між учарашнімі найбольшымі саюзьнікамі застаюцца непрасягаемымі.

У намаганьні «разгадаць» прычынныя залежнасьці гэтых так анармальных зьявішчаў, некаторыя сацыялёгі і палітыкі тлумачаць іх тым, што мінулая вайна (1918 г.) у адменнасьць ад вайны апошняй, ня мела ў сваёй аснове элемэнту ідэолёгічнага характару, а была вайной эканамічнай, вайной за абшары, за рынкі.

Добра, задаюць пытаньні іншыя, пакольні гэта апошняя вайна зьяўлялася ідэолёгічнай, дык чаму-ж па разгроме сваіх праціўнікаў застаецца так глыбокае недаверра між учарашнімі союзьнікамі дэмакратычнага блёку, ўзаемнае недаверра між якімі зьяўляецца відочным фактам для кожнага радавога абываталя? Як гэта не прыкрывалася спачатку дыплёматычна куртуазнымі наўзаем рэвэрансамі і камплімэнтамі, кончылася нарэшце тым, што адзін з найвялікшых сьветавых дыплёматаў і палітыкаў, Вістон Чэрчыль, заявіў цэламу сьвету з амэрыканскай трыбуны, што Масква спусьціла зялезную заслону ад Балтыкі да Адрыятычнага Мора і па адзін бок гэнай заслоны прыклала суровы паліцэйскі рэжым, а па другі бок — на захад арганізуе «5 калёну» з камуністых.

У адказ на гэту прамову, Сталін аб'явіў Чэрчыля арганізатарам новай вайны супроць Савецкага Саюзу.

Зразумела, што такія размовы між найадказьнейшымі палітыкамі, ня могуць ня выклікаць хвіляваньня ў цэлым сьвеце, бо цяжка сабе дапусьціць, каб так дасьветчаны і вялікі палітык Чэрчыль ды так адказны палітык Сталін дазволілі сабе падобныя выразы, ня маючы кожны зь іх да гэтага падставаў.

Так ці начы, фактам зьяўляецца, што сьвет па гэтай вайне апынуўся ў шмат больш цяжкая і скамплікаванай сытуацыі, як па вайне 1918 г.

Спрэчныя пункты пам'ж Англа-Саксонскім сьветам і Саветамі

Француская вячэрняя газэта «Самді-Суар» у № 40, за 16 Сакавіка г.г., падае намаляваную картаграму спрэчных пунктаў між англасаксонскім сьветам і Саветамі, якую мы тут падаем у перакладзе:

Грэцыя.

СССР. — Чаго сядзяць ангельскія войскі ў Грэцыі?

Англія. — Абараняюць свабоду асобаў і лініі камунікацыі.

Турэччына.

СССР. — Карс і Ардачан павінны быць уступлены нам.

Англія. — Гэта паганая задзірка.

ЗШПА. — Разьвяжам раней пытаньне праліваў.

Сырыя і Лібан.

СССР. — Пакінце нарэшце гэтыя краіны.

Англія. — Гэтай думкі так сама і мы, але каб СССР ня цікавіўся ні Эгіптам ні Індыяй.

Галанлзкая Індыя.

СССР. — Што робяць там Англічане?

Англія. — Яны ўстанаўляюць там парадак і падтрымліваюць саюзніка, які служыў агульнай справе падчас вайны.

Іран.

СССР. — Азэрбайджан мае права стацца аўтаномным.

Англія. — Гэта справа пахне газай.

ЗШПА. — Пачніце з выводжаньня свайго войска, як гэта вы мусілі зрабіць на 3 Сакавіка, а потым пабачым.

Японія.

СССР. — Амэрыка не адна мае там інтэрасы.

ЗШПА. — Згода, але мы ўжо вам паабяцалі Сахалін і Курыльскія выстравы.

Кітай.

СССР. — Мы абараняем нашыя інтэрасы ў гэтай вялікай краіне і асабліва ў Манджурыі.

ЗШПА. — Мы таксама, і вы мусіце шанаваць прынцып «адчыненых дзьвярэй», вось чаму мы і пратэстуем перад вамі.

Баўгарыя.

СССР. — Мы мусім пільнаваць гэтую краіну, якая ёсьць прыбярэжжам Чорнага Мора.

Англія. — Згода, але правы апазыцыйных партыяў мусяць шанавацца.

ЗШПА. — Мы пратэставалі ў Софіі і Маскве супроць адмовы апазыцыйным партыям удзелу ў уладзе.

Чэхаславакія, Вэнгрыя і Румынія.

СССР. — Мы ня можам мець на сваіх граніцах варожых дзяржаваў.

Англія. — Згода, але яны мусяць карыстацца сваболай.

ЗШПА. — Тое самае, што і Англія.

Польшча.

СССР. — Граніцы Польшы аканчальна ўстаноўлены.

Англія. — Заходнія граніцы яе будуць перагледжаны на мірнай канфэрэнцыі і краіна гэта мусіць сабе выбраць уладу сама.

ЗШПА. — Тое самае.

Нямеччына.

СССР. — Мы згодны на цэнтралізацыю Нямеччыны, якой жадаюць Немцы.

Англія. — Пабачым, але не бальшавізацыя краіны, і мы падтрымліваем Францыю, якая дамагаецца спэцыяльнага рэжыму для Рурскага Басэйну і Рэнаніі.

ЗШПА. — Тое самае.

Балтыйцкія Дзяржавы.

СССР. — Яны далучыліся да нас.

Англія. — Але мы 'шчэ ня прызналі гэтага злучэньня.

ЗШПА. — Тое самае.

Гішпанія.

СССР. — Трэба парваць з Франком і адрадзіць Рэспубліку.

Англія. — «Абярэжна». Мы больш прыхільныя да рэстаўрацыі манархіі.

ЗШПА. — Мы выставілі цяжкае абвінавачаньне Франку, але мы ня хочам нічога прысьпяшаць, каб ня выклікаць новую грамадзкую вайну.

Югаславія.

СССР. — Трэба перадаць Трыэст Югаславянам (гэтыя апошнія групуюць войскі на дэмаркацыйнай лініі).

Англія. — Мірная канфэрэнцыя вырашыць (Англія зьвялікшывае свае вайсковыя адзьдзелы).

ЗШПА. — Падтрымліваюць Лёндан.

Італія.

СССР. — Мы мусім мець базы ў Додэканэзах.

Англія. — Будзе больш лёгічным, каб гэныя мела Грэцыя.

Да гэнэзы дзяржавы Міндоуга і самага слова „Літва"

У беларускай гісторыяграфіі, адносна паўстаньня на пачатку 13-га стагодзьдзя магутнай на той час дзяржавы Міндоўга-Літвы маецца нямала працаў, праўда ў большыні расейскіх і польскіх пісьменнікаў. Многія з гэтых працаў зьяўляюцца для нас вельмі каштоўным матэр'ялам пры вывучэньні нашай гісторыі. Трэба аднак быць вельмі ўважным, у якім сэнсе ўжывалася аўтарамі слова «Літва». Калі гэта выпусьцім з пад увагі, то мы адразу фальшыва зразумеем гісторыю Беларусі.

Гэтае памылкі, на жаль, ня ўнікаюць нятолькі звычайныя чытачы, а на'т і многія навейныя гісторыкі, якіх перамена назвы з Літвы на Беларусь так зьбіла з панталыку, што працы іх, прысьвечаныя гэтай квэстыі, нятолькі што зьбіваюць з толку звычайнага чытача, а нават і самых гэных аўтараў заводзяць гэтак далёка ў блуд, зь якога потым і самы ня могуць выкарабкацца.

Для шмат якіх расейскіх і польскіх гісторыкаў, працаваўшых над квэстыяй паўстаньня Міндоўгавай Дзяржавы — Літвы, разумеючы тэрмін «Літва» ў сэнсе сяньняшняй Летувы, паўстала «загадка», чаму гэта Міндоўгава Літва з самым Міндоўгам на чале адразу гутарыла пабеларуску.

Атажсамліваючы Наваградзкую Літву Міндоўга з Жмудзьдзю, «гісторыкі» гэтага сорту не ламаючы, відаць, доўга сабе галавы, вытлумачылі вельмі проста: «Літвіны» былі дзікія, некультурныя, таму і прынялі мову крывіцка-рускую, як мову культурнейшую, пісьменную. Прычым, як адбыўся працэс асыміляцыі тых дзікіх «літвіноў»», калі і дзе адбылося гэтае нячуванае па тэмпу цуда — ня ведама.

У сусьветнай гісторыі ёсьць, праўда, прыклады, калі адзін народ, уліваючыся ў другі, больш культуры, асымілёвываўся, але працэсы гэныя адбываліся цягам доўгага часу і сьляды па іх заставаліся настолькі відочныя, што нават самы апошні, а ня толькі перадавы, гісторык, без асаблівага высілку, мог-бы іх расшукаць. «Літвіны»-ж Міндоўгавай дзяржавы зьбеларусізаваліся неяк так магічна, раптоўна і грунтоўна, што не пакінулі па сабе ні найменьшага сьледу.

Зразумела, мець якія небудзь прэтэнсыі да гэтакіх расейска-польскіх гісторыкаў за іхні такі падыход да нашай гісторыя-філязофіі мы ня можам. Няма ніякага сумліву, калі-б Міндоўгава Літва так «магічна-раптоўна» загаварыла папольску, ці парасайску, як яна загаварыла пабеларуску, расейска-польскія вучоныя з большым-бы стараньнем расшукалі прычыны гэных «цудаў». Мусім аднак закінуць гісторыкам сваім, Беларусам, піянэрам нашае гістарычнае навукі, якія карыстаючыся працамі расейска-польскіх вучоных безкрытычна ды па шаблону паўтаралі аб трохпляменным складзе Беларускага народу (Крывічоў Дрыгвічоў і Радзімічаў), а «Літоўцаў» Міндоўгавай дзяржавы прыпрагалі да беларускай дзяржавы, як элемэнт чужы нам пляменна, як спародняных з жмудзінамі. Праўда, апошнім часам памылка гэта значна папраўлена, найкрытычней падыйшоўшым да вывучэньня гісторыі Беларусі, мэцэнасам М. Шкялонкам, але і яго працы маюць вялікі недахоп, бо і ім ня выкарыстаны крыніцы, якія так выпукла і ясна высьветліваюць гэтую бачыну нашай гісторыі, што да беларускасьці складавага элемэнту дзяржавы Міндоўга. Маецца тут на ўвазе працы найвялікшага сваім аўтарытэтам дасьледчыка славянскай старыны, чэскага вучонага П. І. Шафажыка.

Згодна Шафажыка, разьвейваюцца ўсякія легэнды што да якогась родзтва Літвы Міндоўга са Жмудзьдзю, а што Літва гэта, бяссумліву, нарадзілася зь няменьш чыстага славянска-беларускага элемэнту, як і князьствы Полацкае і Смаленскае. Ходзіць тут пра адно «нezзаўважанае» і «няпрыкмечанае» нікім з нэогісторыкаў племя Велетаў-Лютычаў, сядзібай якога зьяўлялася сяньняшняя Віленшчына і Гарадзеншчына, племя, якое ў свой час, па сваёй велічыні і актыўнасьці ні ў якім разе не ўступала Крывічам і якое добра недамае для заходняэўрапэйскіх гісторыкаў пад назвай Велетаў-Лютычаў. Вось што аб ім піша Шафажык у сваёй капітальнай працы «Слованске Старожытносці», выд. 1862 г., Прага (гдядзі Том І, бач. 242; Том ІІ, бач. 578-586):

«Велеты (пагрэцку Овэлтаі) ёсьць імя калісь магутнага, а ў гісторыі сярэдніх вякоў над многа іншымі праслаўленага народу **Велетаў** або іначай **Лютычаў**, па мянушцы яшчэ Ваўкоў... які Александрыцкім гэографам было ў пяршыню на сьвятло вынесена ды аддаленым патомкам шчасьліва дахавана».

Далей Шафажык сьцьвярджае, што Велеты-Лютычы, якіх Птоломэй знайходзіць на Віленшчыне, былі ні хто іншыя, як продкі тых Велетаў-Лютычаў, якіх гісторыя знайходзіць у пачатку сярэдніх вякоў на пабярэжжы Одры, у Прыбалтыцы, Батавіі ды Брытаніі «аб якіх тагачасныя гэрманскія летапісцы столькі апавядаюць аб іх магутнасьці, спрыце і славе».

Імёны, пад якімі фігуравалі Велеты-Лютычы ў нямецкіх, ангельскіх і скандынаўскіх гістарычных крыніцах, кажа Шафажык, былі найразнаякшыя, як напрыклад: **Weltae, Wilti, Wulti, Wulai, Wilai, Vylty, Weltabi, Weletabi, Weletabi, Weltabi, Wilzi, Witzi, Wilsi, Wulzi, Wulsi, Velot**, па славянску Волот.

Уся гэтая разнаякая транскрыпцыя ў гэрманскіх хронікаў пайшоўшая ад аднаго слова Велеты, якое ў сваю чаргу, па дапушчэньню Шафажыка, паходзіць ад стараславянскага слова велекі, велькі (велікі).

Чаму Велеты называліся адначасова Лютычамі, дык Шафажык дапушчае дзьве магчымасьці: першае, што яно магло нарадзіцца ад якогась аднаго радавога бацькі — Люта, ці цэлага роду Лютаў, або 2) ад мянюшкі ваўкоў, ваўка, які ў той час зьяўляўся зьверам сымбалізуючым неадемныя якасьці характару, як цяпер, а толькі дадатнія; якасьці спрыту, адвагі, сьмеласьці, гібкасьці, якраз якасьці, якія прыпісываліся тагды Велетам.

Затым, ці назва Лютычы належала толькі якойсь аднэй частцы Велетаў, ці ўсім ім, Шафажык сьцьверджывае апошняе, бо як ён кажа:

«Ужываньне некалькіх імёнаў для аднаго і таго самага народу на той час было зусім нармальным. Так напрыклад мы спатыкаем: Ляхі, Поляне і Поляцы азначаючы адзін і той самы народ; Харваты і Бэзацы; Словенцы або Стаерцы, ці Кораццы; Іллыжы або Далмацінцы ці Марл'яцы і г. д.»

Што да сядзібы Белетаў-Лютычаў, то Птоломей іх знайходзіць на цяперашняй прыблізна Віленшчыне ў суседзтву Осеюв (Осцюв) сучасных Летуваў (Жмудзі), хоць не азначае дакладна, ў якім мейсцы і ваколіцах. Але Шафажык акрэсьлівае іхнюю сядзібу дакладней. Такімі назвамі бязсумліўнага велецкага паходжаньня ёсьць: «Віллломір (на ўсходняй сяньняшняй Ковеншчыне) які азначае па стара-славянску — край, або зямля Велетаў (Вілкув сьвет, край «Ваўкоў»).

Вільня, панямецку Вільда, якая пад такой назвай ва ўсіх гэрманскіх хроніках фігуруе і азначае велецкі горад (у скарочаньні Вільдштат — Вільда), як падобна-ж назва Вэнета ў нямецкіх хроніках азначае вэнэцкі, або славянскі горад.

Адносна легэнды заснаваньня Вільні Гэдымінам у 1320 годзе, Шафажык уважае яе за чысты «бай» (казку), бо назва места Вільні, як гораду Велетаў спатыкаецца ўжо ў Рыхарда ў Гэтрэ ХІ. 3. слд.

Апрача гэтых двух найвызначнейшых пунктаў сядзібы Велетаў — Лютычаў Шафажык паказвае яшчэ на шэраг іншых назоваў зьвязаных з імём Велетаў, як: Вільнішкі, Вілкомушы, Воўчае, Ваўчыца, Воўчын, Ваўкавічы, Валькевічы, Ваўкавыск і г. д. Такім чынам згодна Шафажыка няма ніякага сумніву, што прастор займаны Велетамі-Лютычамі каля 2-3 стагодзьдзя па нараджаньні Хрыста была сяньняшняя тэрыторыя ўсяе Віленшчыны, бераг усходняе часткі Ковеншчыны і ўсяе Горадзеншчыны ды дасягалі Заходняй Дзьвіны, Дняпра і Бярэзіны. Але ў міжчасе 2-4 стагодзьдзя Велеты-Лютычы рушылі ў Прыбалтыку, ды абсеўшы на верхнім вадацёку Одры і Эльбы да-

(Працяг на 7-й бач.).

САКАВІК месяц трыумфау

ПЕТРА

КРЭЧЭУСКІ,

Прэзыдэнт

Беларускай Народнай

Рэспублікі

ад 13 сьнежня 1919 г.

да 8 сакавіка 1928 г.

ВАСІЛЬ

ЗАХАРКА,

Прэзыдэнт

Беларускай Народнай

Рэспублікі

ад 8 сакавіка 1928 г.

да 14 сакавіка 1943 г.

Непахісныя змагары за волю Беларускага Народу. Сымбалі Беларускай дзяржаунай незалежнасьці.

і смуткау

Месяц Сакавік у жыцьці Беларускага Народу зьяўляецца якімсь асаблівым месяцам. На яго прыпадаюць два найвялікшыя беларускія сьвяты радасьці і тры сумныя гадавіны.

25 Сакавіка 1525 году беларускі вучоны Доктар Францішак Скарына, па доўгім вандраваньні па сьвеце, зрабіўшы ўжо на чужыне вялікую славу беларускай культуры, выдрукаваўшы беларускую кніжку трэцяй у Эўропе (у 1483 годзе), павяртае на Бацькаўшчыну і 25 Сакавіка 1525 году закладае ў Вільні друкарню, а потым з сталіцы Беларусі перакідае свае адзьдзелы ў Полацак, Менск, Магілёў, Несьвіж, Любічы, Заслаўе, Слуцак, Пінск, Заблудава, Супрасьль, Еўя, Куцелянск, Порадню, Буйніцк і іншыя гарады.

У гісторыі культуры друкарская справа ўважаецца найвялікшым адкрыцьцём і дасягненьнем як для поступу самой культуры, так і цывілізацыі. Лёгка таму ўявіць, якое значэньне мела для нас, Беларусаў, дата 25 Сакавіка 1525 году, калі прыймем сабе пад увагу такі размах друкарства ў Беларусі ды й 'шчэ й тое, што беларуская друкарня выперадзіла польскую на 22 гады, а расейскую на 80 гадоў.

Бяз сумліву, што толькі дзякуючы друкарскай акцыі Доктара Ф. Скарыны беларуская культура ўзносіцца на такую вышыню і мова беларуская робіцца дыплёматычнай мовай на цэлым усходзе Эўропы.

Пётра Крэчэўскі ў свёй працы «Замежная Беларусь» (Прага, 1926 год.), робіць высноўкі, што беларуская мова захавалася нам у сваёй крыштальнай чысьціні і ня была зусім затаптаная нашымі злоснымі суседзямі пры іх найвялікшых высілках гэтага дапяць, толькі таму, што Скарына сваім друкарствам яе так моцна скансалідаваў ды так высака падняў яе прэстыж, што народ нават пазбаўлены інтэлігэнцыі патрапіў яе абараніць.

25 Сакавіка 1525 году зьяўляецца таму для нас датай вялікага сьвята трыумфу беларускай культуры.

***

З днём 25 Сакавіка супадае другое нашае Вялікае і радаснае Сьвята, — **прагалошаньне Беларусі суверэннай дэмакратычнай Рэспублікай.**

Дзень прагалошаньня Незалежнасьці Беларусі прыпаў якраз на 400 сотыя ўгодкі юбілею друкарства на Беларусі. Зьбежнасьць у часе двух вялікіх сьвят крые ў сябе якуюсь глыбокую сымболіку.

Так, як дата 25 Сакавіка 1525 году зьявілася кансалідуючым чыньнікам і трыумфам беларускай культуры, так 25 Сакавіка 1918 году ёсьць такім-жа кансалідуючым чыньнікам і трыумфам беларускай палітычнай думкі.

Кажуць яшчэ, што ў гісторыі наагул ня бывае якіхсь выпадковых зьявішчаў, а што ўсё мае свае падставы і заканамернасьць.

Забарона друку ў беларускай мове ў 1867 годзе пратрывала нябольш 30 год. У пачатку 20 стагодзьдзя ён вырываецца праз жалезныя ланцугі няволі і беларуская кніга друкуецца нелегальна, а ў 1905 годзе беларускі друк трыумфуе, атрымаўшы права легальнасьці.

За чверць веку затым беларускі друк, беларуская літэратура так размахнулася, што яна на'т выперадзіла нямала якія народы, маючыя палітычную незалежнасьць і сяньня спыніць беларускі друк ня ўстане ўжо ніякая сіла.

У 28-я ўгодкі прагалошаньня суверэннасьці Беларусі, ідэя нашай палітычнай незалежнасьці, ня гледзячы на тое, што ў 1918 годзе яна не зрэалізавалася поўнасьцю, эвалюцыянуе ня меньш шырокімі крокамі, як эвалюцыянавала наша друкарства.

Сымболіка зьбежнасьці даты нашых двух вялікіх сьвят трыумфу ня ёсьць містыка, а сацыяльна-палітычная заканамернасьць, якая мае сваю лёгіку, таму распачаўшыся прыродна працэс мусіць дайсьці да свайго лёгічнага канца — да дасягненьня свае канечнае мэты.

Дзень 25 Сакавіка, як дата здвоеных Вялікіх Сьвятаў, ёсьць таму Сьвятам нашага Аптымізму і Радасьці.

***

Але месяц Сакавік, апроч радасных сьвятаў, прыносіць нам і тры сумныя гадавіны. У гэтым месяцы на шляху барацьбы за рэалізацыю нашых ідэалаў адыйшлі заўчасна ад нас навекі тры вялікія змагары: Каліноўскі, Крэчэўскі, Захарка.

Каліноўскі — павешаны ў Вільні, на Лукішскім пляцы, 10 Сакавіка 1864 году; Крэчэўскі — памёр 8-га Сакавіка 1928 г.; Захарка — 14 Сакавіка 1943 году, абодва на чужыне, ад сухотаў.

Матэр'яльная наша беднасьць і няўпынна бурлівыя часы на нашых землях не дазволілі нам да гэтуль зрабіць трох гэтых вялікіх партрэтаў-манаграфіяў, якіх-бы можна было затытуляваць супольным загалоўкам — **Сымбалі Беларускай дзяржаўна-незалежніцкай думкі, нязломныя Барацьбіты за Волю Беларускага Народу.**

Столькі ў іх супольных рысаў характару, столькі супольнасьці ў маральна - інтэлектуальных якасьцях; сіле агню беларускага патрыётызму, дзяржаўнага розуму, палітычнай далёказоркасьці.

Хіба толькі з тэй розьніцай, што, паколькі Крэчэўскі і Захарка, дзякуючы сваёй сталасьці веку, прыдбалі сабе неабходныя якасьці палітычных правадыроў, то Каліноўскі меў іх, дзякуючы свайму прыроднаму палітычнаму гэнію.

У 22-гім годзе свайго веку Каліноўскага мы ўжо бачым, як бліскучага адваката, а ў 25 год правадыром паўстаньня «Дыктатара» Літвы-Беларусі.

Яшчэ адна супольнасьць у характары нашых трох Вялікіх Змагароў, гэта супольнасьць сацыяльна-палітычнай канцэпцыі, — у глыбокім дэмакратызьме, што іх яшчэ больш узносіць на вышыню.

Аднальковыя мелі цяжкасьці і перашкоды, ў якіх даводзілася праводзіць гэтым тром вялікім капітанам беларускі параплаў пры так бурлівых, скамплікаваных палітычных абставінах.

Эпоха Каліноўскага была ўжо так сама багата рэнэгацтвам у радох беларускай інтэлігэнцыі, але Яго гэта не зьлякала. Апіраючыся на здаровы сялянскі і дробна інтэлігэнцкі элемэнт, ён цьверда і рашуча даваў адпор усякім наскокам, як звонку, так і знутра. І прайграўшы на'т бой ён з моцнай верай у канчальную перамогу Беларускага Народу ідзе горда непахісна на шыбельніцу Мураўёва, даючы ў апошнюю хвіліну запавет Беларускаму Народу:

Спаткае чорны час — ня гніся,
У буры моцны будзь — ня трусь!
Мяне успомніш — памаліся,
А я з-за сьвету адклікнусь.

(Машара).

Каліноўскі памёр, крыштальна захаваўшы і пакінуўшы нам чысьціню ідэі запраўднага дэмакратызму і незалежнасьці Беларусі.

А хіба-ж мы ня знаем, у якіх крутых і цяжкіх абставінах змагаліся за долю Беларускага Народу, за чысьціню ягоных ідэалаў, Крэчэўскі — Захарка.

Ад першых дзён бурлівых падзей у нашай Бацькаўшчыне да апошніх хвілін свайго жыцьця, яны нятолькі што не аслаблі ў сваёй сіле веры, нятолькі не паддаліся апартунізму, а на'т на пядзю не збачылі ў бок, застаючыся вернымі, нязломнымі і непахіснымі правадырамі Беларускага Народу, на што згоду і паўнамоцтвы ад яго атрымалі.

Кожны зь іх высака і горда трымаў Беларускі Сьцяг, фанатычна абараняў чысьціню Акту 25 Сакавіка аж да апошняй хвіліны свайго жыцьця.

Апошні зь іх — Захарка, апынуўшыся мо' у найцяжэйшых абставінах, калі нямецкая навала акупаваўшы Беларусь намагалася выкарыстаць аўтарытэт Прэзыдэнта Б. Н. Р. і рознымі подступамі старалася зламаць яго дух. Захарка на'т цяжка ўжо хворы, не пакідаючы ложка ў санаторыі, даўшы рашучы адпор усялякім нямецкім наскокам, змагаўся падпольна з такой сілай, што многія зь Беларусаў, якія былі зь ім у кантакце, толькі пісемна, ніколі й не падазравалі, што маюць справу з чалавекам, за плячыма якога так блізка стаяла сьмерць.

Каліноўскі — Крэчэўскі — Захарка — тры вялікія палітычныя правадыры, пакінулі Беларускаму Народу сільнае аружжа: крыштальна чысты Беларускі Штандар, ідэальную традыцыю высокай палітычнай маралі, чэснасьці, далёказоркасьці, тэстамэнт, напісаны прыкладам безпадобнай адвагі - ахвярнасьці.

М. Л.

25 Сакавіка на фоне гістарычным

На росьсьвітку 25-га Сакавіка 1918 году на вуліцах гораду Менску газэтчыкі, перакрыківаючы адзін другога, разгалошывалі сансацыйную вестку, а публіка рвала зь іх рук газэты з буйнымі тытуламі, у якіх паведамлялася, што **Беларусь прагалошана Незалежнай і Сувэрэннай Рэспублікай.**

Незадоўга на сьценах будынкаў налепліваліся вялічэзныя афішы ў беларускай, расейскай і жыдоўскай мовах, каля якіх гурбамі зьбіраліся людзі, чытаючы, што **ў гэтую ноч Беларускі Народ ськінуў з роднага краю апошняе ярмо дзяржаўнай залежнасьці, якое было накінута расейскімі царамі на наш вольны і незалежны калісь край.**

У гэтай гістарычнай грамаце прагалошывалася поруч усім народам Беларусі, свабода слова, сумленьня, недатаркальнасьць памешканьня, работніку 8-мі гадзінны дзень працы, селяніну — зямля, права на ўдзел усіх грамадзян у ўладзе...

Пачулася атмасфэра, што ў жыцьці Беларускага Народу адчыняецца новая гістарычная эра, што зьдзейсьніваюцца іхнія стагодні лятуценьні — сны.

Распачалася крысталізацыя сацыяльна-палітычных сілаў; стварыліся два няпрымірыма-варожыя фронты. З аднаго боку — Беларусы, падняўшы бел-чырвона-белы сьцяг, прагалошываючы свае сьвятыя правы на самастойнае жыцьцё ў родным Краі, на другім — рознакалёрная рэакцыя, для якіх незалежнасьць Беларусі азначала канец іхняму панаваньню, канец бескантрольнай і лёгкай нажыве.

Беларусы прайгралі. Па целе Беларусі прайшоў бязьлітасны нож. Народу Яе казалі маўчаць...

Непакорным — зразалі галовы.

Але прайшло роўна 28 год, і цягам гэтага часу дзень прагалошаньня незалежнасьці Беларусі ўвайшоў у традыцыю ягонага нацыянальнага сьвята.

Каб належна ацаніць падзеі, якія адбыліся ў Беларусі ў 1917–20 гадох мусім перадусім заглянуць у той адрэзак часу, які нас ад гэтых падзей адзьдзяляў і які стварыў да гэтага пэўныя абставіны зь якімі Беларускаму Вызвольнаму Руху давялося рахавацца.

Толькі такім чынам мы зможам належна зразумець, чаму Беларусам у 1918 годзе не падарылася зрэлізаваць сваіх ідэалаў і чаму гэта ўсё сталася так, а не начы.

А з другога боку гэта нам дасьць магчымасьць уявіць сабе з большай яснасьцю, якое значэньне меў і мае Акт 25 Сакавіка, якую Ён з сябе ўяўляе сацыяльна-палітычную сілу ў нашым вызвольным руху наагул.

Пэрыяд бездзяржаунасьці

Аднэй з аснаўных прычын стварыўшых так спэцыфічна цяжкія абставіны для рэстаўрацыі Беларускай Дзяржавы ў 1918 годзе быў найчарнейшы пэрыяд на[illegible]й гісторыі — датаваны ад 1793 году [illegible] рэвалюцыі — ні нач' 125 гадовы пэрыяд нашае бездзяржаўнасьці ў якім былі дашчэнту зьнішчаны і стоптаны ўсялякія праявы беларускага нацыянальнага жыцьця.

Праўда і да 1793 году сытуацыя Беларусаў ня была асабліва бліскучай. Каля сотні гадоў перад гэтым Беларусам у складзе Рэчышаспалітай, як яе фэдэратыўнай часткі — даводзілася праводзіць няўпынную барацьбу з Варшавай за сваю незалежнасьць, але як-бы там ня было, усёж такі Беларусь у фэдэрацыі з Польшай давала сабе раду.

Беларускае войска, беларускія грошы, заканадаўчыя органы, нацыянальная беларуская царква, школы, ці нач' амаль усе аснаўныя прэрагатывы дзяржаўнай сувэрэннасьці заставаліся у рукох беларускага народу. Дзеля таго пэрыяд Польска-Беларускай дзяржаўнай вуніі ніякім чынам нельга трактаваць, як пэрыяд нашае бездзяржаўнасьці.

Падчас гэтага пэрыяду, сьцісьлей пад канец 17 стагодзьдзя Палякі здабылі ў Беларусі не малыя гаспадарчыя і культуярныя пазыцыі, але няма сумліву, што калі-б Беларусь не апынулася ў складзе Маскоўскай імпэрыі — Беларусы-б з польскімі ўплывамі справіліся так, як яны ня раз зьімі спраўляліся на процягу свае гісторыі.

Польша сваёй нямудрай палітыкай толькі аслабіла дзяржаўна-гаспадарчы і палітычны патэнцыял Беларусі, але яна не зруйнавала яе асноваў.

Сьмяртэльны-ж удар беларускай дзяржаўнасьці быў нанесены Масквой у 1793 годзе, калі амаль ўся тэрыторыя Беларусі была ўлучана ў склад Расейскай імпэрыі.

У першых днёх было адразу зьліквідавана Масквой беларускае войска, беларускія грошы, заканадаўчныя органы.

Распачалася адразу дэпартацыя беларускай інтэлігэнцыі, ліквідацыя спачатку вышэйшых навуковых і навучальных установаў а потым і школьніцтва наагул.

1839 годзе разганяецца брутальна Беларуская Нацыянальная царква, забараняецца ў сьвятынях ужываньне беларускае мовы, а ў 1867 годзе забараняецца ўжо ўсялякі друк у беларускай мове, навет рэлігійнай літэратуры.

Урады, установы, школьніцтва, наагул усе кіраўнічыя функцыі грамадзка-палітычнага і культурнага жыцьця ў Беларусі абсаджываюцца Расейцамі. Распачалася сыстэмтычная і ўпартая русіфікацыя Беларусі.

Руйнуецца беларуская гаспадарка, селянін заганяецца да цяжкога прыгону — паншчыны. За поўстагодзьдзя часу палітычнага, гаспадарчага і культурнага тэрору расейскі ўрад давёў беларускі народ да такога стану, што не існавала ўжо ніводнага ні культурнага, ні эканамічнага, ні палітычнага нацыянальнага беларускага асяродку.

Прадстаўнікі расейскай афіцыяльнай навукі дайходзяць да гэткай бязчэльнасьці, што ўжо другому пакаленьню Беларусаў адважываюцца чаўпсьці ў сваіх пісаньнях, што Беларускай дзяржавы наагул ніколі не існавала і што беларуская культура і мова, якая ня так даўно для іх (расейцаў) была першай крыніцай прычашчэньня да цывілізацыі — прагалошываецца мужыцкай хамскай, простай. Перад беларускай моладзьдзю ў расейскіх «школах» спадае чорная заслона адгараджваючы ад іх вачэй усё наша слаўнае мінулае.

За гэтай заслонай нікне нават самая назва народу. Увесь творчы — культурна-нацыянальны працэс беларускага народу спыняецца ў корані. Край спавіваецца коўдрай маны, што раз то больш гусьцеючага туману непрасяжнай цемры.

Акупант ужо быў пераконаны, што народ Беларускі, як нацыя, памёр. А каб ня стала цуду ўваскрашэньня яго — усе памятнікі ягонай славы прысабечываліся акупантам, а калі гэтага было зрабіць немагчыма — раздаваліся направа і налева меньш небясьпечным суседзям, а часам нат' і проста нішчыліся.

Адраджэньне

Пад самы канец 19 стагодзьдзя пачалі аднак то там, то гэнам, бы духі з таго сьвету, адгукацца адзіночныя галасы — прыпамінаючы народу, хто ён — што ён — чым ён быў і чым стаў. Гэта былі нашыя прарокі — будзіцелі — паэты.

Пачала патаёмна зьяўляцца беларуская літэратура, арганізаваліся невялічкія гурткі сярод перадавой моладзі.

У 1904 годзе наляканая царская ўлада за страту свайго трону пайшла на пэўныя ўступкі і Беларусам ды зьняла забарону з друку ў беларускай мове.

У 1906 годзе паказалася ў сьвет першая лягальная Беларуская газета — «Наша Доля», а па яе забароне (на 6 ном.) пачала выходзіць «Наша Ніва».

Была гэта адзіная тыднёвая газэтка на ўсю Беларусь. Сіла яе, праўда, была казачнай. За 9 гадоў свайго існаваньня яна нарадзіла і дала нам такіх магутных волатаў слова, як Купалу, Коласа, Багдановіча, Ядвігіна, Цётку і іншых, праклала сабе дарогу да замкнутых ад сьвету сялянскіх хатаў. Але яе так кароткі век, да таго ў так суровых цэнзурных умовах ня мог, зразумела, настолькі праясьніць вочы ўсяму беларускаму народу, які быў так моцна затуманены ўпартай стагодняй працай акупантаў

Вайна 1914 году

З выбухам вайны ўмовы культурна-асьветнай працы Беларусаў 'шчэ больш пагоршыліся. Царскі ўрад не падгатаваны да вайны схваціўшыся за свае старыя мэтады ваеннае тактакі: «закідываць ворага шапкамі» запрудзіў Беларусь мільяновымі палчышчамі. У кожнай хаце беларускага селяніна нельга было павярнуцца ад салдатчыны, а ў гарадох і мястэчках — ад афіцарні. Расейская мова, гармонік, перавярнуў Беларусь у салдацкую карчму. Дэмаралізуецца, русіфікуецца беларуская моладзь...

Уся Беларусь рэжацца акопамі, а перад адступленьнем беларускае насельніцтва сілай выганяецца ў бежанцы. Каля 3-х мільёнаў Беларусаў доўгімі абозамі расьцягнуліся аж да Адэсы, Сібіры, Архангэльску.

У 1915 годзе спыняецца выхад і «Нашай Нівы».

Невялічкія кадры беларускай інтэлігэнцыі расьцярушываюцца ў расейскім войску. Адзіны толькі беларускі асяродак — «Беларускі Камітэт Пацярпеўшым ад вайны» заховываецца неяк у Менску — і некулькі бежанскіх паходных камітэтаў — у будках на вазах — па Украіне, Расеі.

Вось у кароткіх рысах абставіны ў якіх Беларусь знайходзілася на пярададні Рэвалюцыі.

Рэвалюцыя 1917 году

У лютым месяцы 1917 году пад напорам нутраных сілаў агульна народнага гневу — паляцеў уверх дном царскі трон і пачала разваліваца штучна злепленая з разнаякіх народаў расейская імпэрыя.

На яе акраінах пачалі аджываць маладыя хросты прыродных арганізмаў калісь падбітых і зруйнаваных Масквой дзяржаваў. Заварушыліся ўсе падняволенныя народы, закіпела праца дзяржаўнага будаўніцтва маладых рэспублік.

Заварушыліся й Беларусы. З усіх канцоў Расейскай імпэрыі сьпяшаюцца яны дастацца на Беларусь. Менскі Камітэт Помачы Пацярпеўшым ад вайны пераарганізовываецца ў Беларускі Нацыянальны Камітэт і прыступае да арганізацыйна-палітычный працы. Нацыянальны Камітэт пасылае ў сакавіку месяцы 1917 г. дэлегацыю ў Петраград дамагаючыся краёвай аўтаноміі для Беларусі. Але новы ўладар Расеі — Керенскі — беларускую дэлегацыю адмовіўся нават прыняць.

У ліпні месяцы Нацыянальны Камітэт увайшоўшы ў кантакт з шэрагам паўстаўшых стыхійна іншых Беларускіх Камітэтаў і арганізацыяў склікае зьезд іх прадстаўнікоў. На мейсцы нацыянальнага камітэту паўстае Беларуская Цантральная Рада, якая выносіць рэзалюцыю аб патрэбе нацыянальна дзяржаўнай арганізацыі.

Сярод беларускіх вайскавікоў на фронце і ў тыле распачаўся таксама рух. Адбыліся зьезды: у Менску, Рызе, Кіеве, Адэсе і, ня гледзячы на забарону Керенскага,прыступаюць да фармаваньня асобных беларускіх вайсковых часьцей.

Паўстае цантраля — Беларуская Вайсковая Рада, якая затым зьліваецца з Цантральнай Беларускай Радай (цывільнай) у вадну арганізацыю пад назовай **Вялікая Беларуская Рада.**

1-шы Усенародны Беларускі Зьезд

Перад Беларускай Цантральнай Радай паўстала столькі пытаньняў вялікай гістарычнай вагі, што для разьвязаньня іх кіраўнікі Рады вырашылі склікаць Усебеларускі Зьезд, каб такім чынам праверыць волю і сілу Беларускага народу па яго 125 гадовай так цяжкай няволі.

Была выдана адозва да ўсяго краю, у якой Янка Купала клікаў:

«На сход, на ўсенародны бурны сход,
Ідзі пакрыўджаны аграблены народ».

У пяршыню па стогадовай няволі па ўсёй Беларусі распачаліся выбары дэпутатаў на 1-шы Усебеларускі Кангрэс.

У пачатку сьнежня 1917 году ў Менск прыбыло з усіх закуткаў Беларусі 1872 дэпутаты. Пакольні сур'ёзна і паважна адбываліся выбары — бачно хоць бы з таго, што із 1872 дэпутатаў было з правам рашаючага голасу 1167 і 705 з правам дарадчага.

5 сьнежня (18 па новаму стылю) 1917 году распачаўся гістарычны Усебеларускі Кангрэс, які цягнуўся два тыдні, аж пакуль на зьезд не напалі ўваружаныя сілы «сібірскіх стралкоў» і не разагналі яго.

Зьезд аднак ухапіў амаль поўнасьцю закончыць праграму свае працы. Было прынята шэраг рэзалюцый па ўсіх прынцыповых пытаньнях сацыяльнага ,эканамічнага і палітычнага парадку.

Апошняй зь якіх была прынята рэзалюцыя аб **утварэньні зь Беларусі самастойнай дэмакратычнае рэспублікі.** Заставалася толькі выбраць кіраўнічыя органы.

Дэлегаты зьезду ня маючы ў сваім распараджаньні дастаткова вайсковае сілы, каб адбіць гарадзкі тэатр захоплены сібірскімі стралкамі, у якім адбываўся зьезд — зьбіраюцца 18/31 сьнежня ў жалезнадарожным дэпо і аднагалосна прагалошываюць Раду зьезду вярхоўным заканадаўчым органам Беларусі, перадаючы ёй свае неабмежаныя паўнамоцтвы аж да скліканьня Устаноўчага Сойму Беларусі. Рада зьезду выбірае з свайго складу Выканаўчы камітэт (Спаўняючы Камітэт).

Такім чынам у Беларусі з волі Беларускага Народу законным правам пры датрыманьні ўсіх дэмакратычных прынцыпаў паўстала ўлада, арганізацыйная структура якой выпадала гэтак:

Рада Зьезду (перайменаваная пазьней на Раду Беларускай Народнай Рэспублікі) мела прэрагатывы тымчасовага парлямэнту. Старшыня Рады — прэрагатывы Прэзыдэнта Рэспублікі.

Спаўняючы Камітэт, прэрагатывы Рады Міністраў.

На правінцыях пачалі арганізавацца адпаведныя выканаўчыя органы, падляаючыя кіраўніцтву і кантролю Цантральнага Выканаўчага Камітэту (Радзе Міністраў).

Вялікую ролю ў арганізацыі мяйсцовых органаў улады адыгрывалі разьехаўшыя дэлегаты, якія з інтузьязмам узяліся за працу.

Уваружанае змаганьне

Рада Зьезду і Выканаўчы Камітэт заставшыся ў Менску апынуліся ў вельмі цяжкіх абставінах.

Як у Менску, так і на правінцыі йшло уваружанае змаганьне беларускіх вайсковых адзьдзелаў з рознымі чужацкімі фармацыямі. Апроч расейскіх войск у Беларусі знайходзіўся яшчэ польскі легіён Довбор-Мусьніцкага, які, сфармаваўшыся на Беларусі 'шчэ з дазволу Керенскага, цяпер прабіваючыся ў Польшу да арміі Пілсудскага, так сама паставіўся варожа да Беларускага ўраду.

Беларускаму ўраду даводзілася змагацца на ўсе бакі.

Найлепшая Беларуская вайсковая адзінка — Беларускі Корпус — сярод афіцэраў якога быў і Якуб Колас — прабіраючыся з паўдня праз Румынію — на Беларусь не дайшоў. Румынскі ўрад яго разаружыў і ўсю яго маемасьць сканфіскаваў.

Змаганьне Беларусаў у краі было цяжкім. Разнаякая рэакцыя вяла шалёную кампанію проці Беларускага ўраду. Выкарыстоўваліся старыя сляганы аб беднасьці, ўбогасьці Беларусі, што Беларуская Дзяржава будзе «бяз солі», «бяз газы» ды чаўпілі беларускім сялянам розныя іншыя недарэчнасьці, каб у іх адбіць ахвоту ў падтрымцы Беларускае Рады.

19 лютага 1918 году Менск быў ачышчаны ад чужацкіх войск. Над усім Менскам залунаў беларускі — бел-чырвона-белы сьцяг з Пагоняй. Рада зьезду ўсталявалася ў Юбілейным Доме на Захараўскай вуліцу і 21 лютага на супольным паседжаньні Рады з Выканаўчым Камітэтам было пастаноўлена рэарганізаваць урад. Быў сфармаваны народны сакратарыят. Жыдоўская нацыянальная меньшасьць і расейская сацыял-дэмакратычная партыя, пабачыўшы цяпер сілу Беларускае Рады, пастанавілі ўвайсьці ў склад ураду.

Урад Беларусі — Народны Сакратарыят, сфармаваўся ў такім складзе:

Старшыня ўраду — **Я. Варонка.** Нутраных спраў — **Макрэяў.** Асьветы — **Смоліч.** Юстыцыі — **Бялевіч.** Народнай гаспадаркі — **Серада.** Шляхаў — **Рэдзька.** Фінансаў — **Белкінд.** Сацыяльнай апекі — **Бадунова.** Расейскай нацыянальнай меньшасьці — **Злобін.** Пошты і тэлеграфу — **Карач.** Вайсковы Спраў — **Езавітаў.** Дзяржаўнага Кантролю — **П. Крэчэўскі.** Дзяржаўны сакратар — **Л. Заяц.**

Таго-ж самага дня (21 лютага 1918 г.) была апублікавана першая Устаноўчая грамата да народу Беларусі наступнага зьместу:

Першая установчая грамата

Родная старонка наша апынулася ў новым цяжкім стане.

Дзе цяпер улада, што была тут, не вядома, мы стаімо перад тым, што наш край можа быць заняты нямецкімі войскамі. Мы павінны ўзяць лёс у ўласныя рукі.

Беларускі народ павінен зьдзейсьніць свае права на поўнае самаазначэньня, а нацыянальныя меншасьці на нацыянальна-пэрсанальную аўтаномію.

Правы нацы павінны знайсьці свае зьдзейсьненьне шляхам скліканьня на дэмакратычных асновах Установчага Сойму.

Але, і да скліканьня ўстаноўчага Сойму, уся ўлада на Беларусі павінна належаць тым народам, якія на ёй жывуць.

Выканаўчы Камітэт Рады Першага Усебеларускага Зьезду, папоўнены прадстаўнікамі рэвалюцыйнай дэмакратыі нацыянальных меншасьцяў, зьдзейсьніваючы мэты зьезду, абвяшчае сябе часовай уладай на Беларусі для кіраваньня краем і скліканьня, як можна хутчэй, Усебеларускага Установчага Сойму, на аснове агульнага, простага, роўнага, патаемнага і прапарцыянальнага выбарчага права для ўсякага дарослага, ня лічучыся з нацыянальнасьцю, вызнаньнем і полам.

Часовую народную ўладу Краю, якая ставіць сабе мэтай абарону і зацьверджаньне завеёвай рэвалюцыі, будзе зьдзейсьняць створаны намі Народны Сакратарыят Беларусі, які з гэтага дня пачаў выконываць свае абавязкі. Пэрсанальны склад Сакратарыяту будзе апублікаваны пасьля.

Дана ў Менску Беларускім 21 (8) лютага 1918 года.
Выканаўчы Камітэт Рады Усебеларускага Зьезду.

Нямецкая акупацыя

Усьлед на зьмену аднаго акупанта не замарудзіў зьявіцца другі.

Немцы захапіўшы Беларусь аж па Бярэзіну — аднесьліся да ўраду маладой Беларускай Рэспублікі варожа. Бэрлін хацеў бачыць на чале Беларускай Дзяржавы манарха, як гэта Немцам удалося зрабіць з Летувай, якая акцаптавала сваім каралём пруская прынца.

У Беларусі-ж на штось падобнае не адпавядалі ані настроі насяленьня, ані дэмакратычны склад ўраду.

Уступіўшы таму ў Менск Немцы сарвалі сьцяг з будынку Беларускага Ураду і павесілі нямецкі, канфіскавалі дзяржаўную касу і развязалі беларускія вайсковыя фармацыі.

Ураду-ж самага хоць і не разагналі, але вельмі перашкаджалі яму ў зносінах з мяйсцовымі, правінцыяльнымі органамі.

Беларускі ўрад, пасылаючы ў Бэрл'н пратэст за пратэстам, аднагасова прадоўжывае сваю арганізацыйную працу нелягальна.

Беларускія вайскавікі на чале з **Захаркам** і **Езавітавым** арганізуюць патаемна вайсковыя адзінкі.

Далей у Беларускага ўраду ўкладіся з нямецкімі акупацыйнымі ўладамі такія адносіны. Немцы Беларускага ўраду нечапалі, цывільная і адміністатыўная ўлада знайходзілася ў руках Беларускага ўраду.

Бэрлін афіцыяльна Беларускага ўраду не прызнаваў, а Беларускі ўрад не прызнаваў нямецкай акупацыі і не ўступаў з сваіх пазыцыяў.

9 сакавіка 1918 году ад імені Выканаўчага Камітэту Рады была апублікавана 2-гая ўстаноўчая Грамата да Беларускага Народу.

Другая установчая грамата

У час усясьветнае вайны, што разбурывае адны магутныя дзяржавы і вызваляе другія, прачнулася Беларусь да дзяржаўнага жыцьця. Пасьля вяковай няволі, зноў на ўвесь сьвет гаворыць Беларускі народ аб тым, што ён жыве і будзе жыць. Вялікае Народнае Сабраньне — Усебеларускі Зьезд 5-17 сьнежня 1917 г., клапочачыся аб долі Беларусі, зацьвердзіў на яе землях рэспубліканскі лад. Выконываючы Волю Зьезду і абараняючы правы народаў, Выканаўчы Камітэт Рады Зьезду гэтак пастанаўляе аб дзяржаўным будаваньні Беларусі і аб правох і вольнасьцях яе грамадзян і народаў:

1. **Беларусь у межах расселеньня і лічэбнай перавагі беларускага народу абвешчываецца Народнай Рэспублікай.**
2. **Аснаўныя законы Беларускай Народнай Рэспублікі зацьвердзіць Установчы Сойм Беларусі, скліканы на падставе агульнага, роўнага, простага, патаемнага і прапарцыянальнага выбарчага права, бяз рожніцы полу, нацыянальнасьці і вызнаньня.**
3. **Да часу, пакуль зьбярэцца ўстаноўчы Сойм Беларусі, законадаўчая ўлада Б. Н. Р. належыць Радзе ўсебеларускага Зьезду, папоўненай прадстаўнікамі нацыянальных меншасьцяў Беларусі.**
4. **Выканаўчая і адміністратыўная ўлада ў Б. Н. Р. належыць Народнаму Сакратарыяту Беларусі, які назначаецца Радай Зьезду і перад ёю адказывае.**
5. **У межах Б. Н. Р. абвешчываецца свабода слова, друку, сабраньняў, забастовак, саюзаў; бязумоўная свабода вызнаньня, недатыкальнасьць асобы і памешканьня.**
6. **У межах Б. Н. Р. усе народы маюць права на нацыянальна-пэрсанальную аўтаномію; абвешчываецца раўнапраўнасьць усіх моў народаў Беларусі.**
7. **У межах Б. Н. Р. права прыватнай уласнасьці на зямлю касуецца. Зямля бяз выкупу перадаецца тым, хто сам на ёй працуе. Лясы, вазёры і нутра зямлі абвешчываюцца ўласнасьцю Б. Н. Р.**
8. **У межах Б. Н. Р. устанаўліваецца найбольшы васьмігадзінны дзень працы.**

Абвяшчаючы ўсе гэтыя правы і вольнасьці грамадзян і народаў Беларускай Народнай Рэспублікі, Мы, Выканаўчы Камітэт Рады Зьезду, забавязываемся абараняць законны парадак жыцьця ў Рэспубліцы, абараняць інтэрасы ўсіх грамадзян і народаў Рэспублікі і заховываць правы і вольнасьці працоўнага народу.

Таксама прыложым усе сілы, каб склікаць у найкарацейшы тэрмін Установчы Сойм Беларусі.

Усіх верных сыноў беларускае зямлі заклікаем памагчы нам у цяжкі і адпаведны момант працы.

Выдана ў Менску Беларускім 9 сакавіка 1918 года.
Выканаўчы Камітэт Рады Першага ўсебеларускага Зьезду.

У гэты час склад Рады быў яшчэ больш папоўнены прадстаўнікамі нацыянальных мяньшыняў: ад жыдоўскай сацыялістычнай партыі — «Бунду» увайшоў Гутман, ад «Палейціон» (правай жыдоўскай партыі) доктар Зарубовень, ад польскай мяншыні — Прыстар (ППС), ад Летувусаў — Мігуліс, ад Расейцаў — Злобін і таксама прадстаўнікамі земскіх і гарадзкіх самаўрадаў, сацыялістымі — рэвалюцыянэрамі.

Назова «Рада Зьезду» пераіменавана на Раду Беларускай Народнай Рэспублікі.

Новая эра

ПРАГАЛОШАНЬНЕ БЕЛАРУСІ СУВЭРЭННАЙ ДЗЯРЖАВАЙ

Як мы дагэтуль бачылі, усе акты Рады і ўраду Беларускай Народнай Рэспублікі датычыліся выключна нутрана арганізацыйных спраў Рэспублікі. Ня было яшчэ зроблена афіцыяльнага кроку перад чужаземнымі дзяржавамі аб навязаньні дыплёматычных зносінаў дзеля чаго з юрыдычнага пункту гледжаньня Беларуская Народная Рэспубліка як-бы гэтым прызнавала над сабой сувэрэнітэт Масквы і давала гэтым самым падставу апошняй выступаць і падпісываць міжнародныя догавары ад імені Беларусі.

Урад Беларускай Народнай Рэспублікі аддаваў сабе з гэтага добра адчот, але калі ён да гэтага часу ня выкарыстовываў дадзеных яму на гэта неабмежаных паўнамоцтваў Усебеларускага Кангрэсу, то толькі з тых прычынаў, што у складзе Рады Беларускай Народнай Рэспублікі знайходзіліся пэўныя палітычныя групіроўкі, якія хоць і стаялі за незалежнасьць Беларусі, але ня былі пазбаўлены тэндэнцыяў фэдэрацыі з Расеяй — у якой яны бачылі ня зусім закончаны працэс палітычнае крысталізацыі, таму спадзяваліся раней ці пазьней дагаварыцца з Масквой на больш цясьнейшыя формы суадносінаў-фэдэрацыі.

Дзеля таго, тая частка Рады, якая стаяла на пазыцыі абсалютнай незалежнасьці Беларусі, але ўрахаўваючы і так цяжкія абставіны не хацела выклікаць нутрашняга завостраньня, барацьбы ў самай Радзе.

Брэсьць-Літоўскі мір бальшавікоў з Нямеччынай прысьпешыў аднак канчатковы разрыў Беларусі з Масквой.

Як ведама па гэтаму (Брэсьць-Літоўскаму) дагавору Масква ўступала Нямеччыне амаль 3-ю частку Беларусі.

Немцы з свайго боку падпісываючы дагавор з Украінай — уступаюць ёй некаторыя беларускія паветы.

Летуве аддаюць Вільню і частку віленскіх і гарадзенскіх паветаў.

Незалежніцкая частка Рады Беларускае Народнае Рэспублікі бярэць верх над элемэнтам стаячым на грунце фэдэрацыі з Расеяй. Аснаўное ядро фэдэралістаў складалі прадстаўнікі расейскай і жыдоўскай мяньшыні.

На паседжаньні Рады ў ноч з 24 на 25 сакавіка 1918 году па доўгіх дыскусыях прыймаецца ў 6 гадзін раніцы пастанова аб прагалошаньні Беларускай Народнай Рэспублікі **незалежнай і сувэрэннай дзяржавай.**

Той-жа раніцы апублікоўваецца 3-я Установчая Грамата Рады да Беларускага Народу:

Трэйцяя установчая грамата

Год таму назад народы Беларусі, разам з народамі Расеі, скінулі ярмо расейскага царызму, якое найцяжэй з усіх прыдушыла Беларусь; ня пытаючыся народу, ён кінуў наш край у пажар вайны, якая да шчэнту зруйнавала гарады і вёскі беларускія. Цямер мы, Рада Б. Н. Р., скідаем з роднага краю апошняе ярмо дзяржаўнай залежнасьці, якая была накінута расейскім царызмам на наш вольны і незалежны край.

Ад гэтага часу Беларуская Народная Рэспубліка абвяшчаецца незалежнай і вольнай дзяржавай. Самы народы Беларусі, у асобе свайго Установчага Сойму, пастановяць аб будучых дзяржаўных зьвязкох Беларусі.

На падставе гэтага, трацяць сілу ўсе старыя зьвязкі, якія далі магчымасьць чужому ўраду падпісаць і за Беларусь Трактак у Берасьці, што забівае на сьмерць беларускі народ, дзелячы зямлю яго на часткі. На падставе гэтага, ўрад Беларускай Народнай Рэспублікі мае ўвайсьці ў зносіны з зацікаўленымі старанамі, запрапанаваўшы ім перагледзець тую частку Берасьцейскага трактату, якая датычыцца Беларусі, і падпісаць мірную ўмову з усімі ваяваўшымі дзяржавамі.

Б. Н. Р. павіна абняць усе землі, дзе жыве і мае лічэбную перавагу беларускі народ, а ўласьне: Магілёўшчыну, Меншчыну, [illegible], Горадзеншчыну, Віцебшчыну, Смаленшчыну, Чарнігаўшчыну і сумежныя часткі суседніх губэрняў, заселеных Беларусамі.

Б. Н. Р. сьцьвярджае ўсе тыя правы і вольнасьці грамадзян і народаў Беларусі, якія абвешчаны Установчай Граматай ад 9-га сакавіка 1918 года.

Абвяшчаючы аб Незалежнасьці Б. Н. Р., яе Рада ўскладае свае надзеі на тое, што ўсе, любячыя волю народы, памагуць беларускаму народу ў поўнай меры зьдзейсьніць яго палітычна дзяржаўныя ідэалы.

25 сакавіка 1918 г. Менск.
Рада Беларускай Народнай Рэспублікі.

Пасьля прагалошаньня Беларусі незалежнай і сувэрэннай Рэспублікай расейская і жыдоўская нацыянальныя меньшыні выходзяць з складу Рады, хоць Жыды потым, па нейкім часе, павяртаюць назад і бяруць удзел нават у урадзе. Міністр па справах жыдоўскае нацыянальнае меньшыні **Жытлоўскі** заховывае партфэль нават у часе, калі ўрад Беларускай Народнай Рэспублікі апынуўся на эміграцыі, ён-жа Жытлоўскі рэпрэзантаваў у свой час урад БНР у Лёндане.

Паштовая марка Беларускай Народнай Рэспублікі, зь ліста, адрысаванага із Беларусі ў Латвію, адштампляванага беларускай поштай 10.4.1920 г.

На другім баку канвэрту — штэмпаль Рыгі з датай 17.4.1920 г.

На марцы даецца разчытаць:
«Паштовая кантора Б. Н. Р.» і дату 10.4.20. Назоў гораду нячыткі.

Словы: «Асобны Атрад» — назоў аднэй із вайсковых фармацыяў Б. Н. Р. (Беларускай Народнай Рэспублікі).

БЕЛАРУСЬ НА МІЖНАРОДНЫМ ФОРУМЕ

З днём прагалошаньня сувэрэннасьці Б. Н. Р. Беларусь выйходзіць у шырокі сьвет на міжнародны форум. Шэсьць дзяржаў прызнаюць сувэрэннасьць Беларусі «дэ юрэ» першымі зь іх была Украіна, затым 3 балтыцкія дзяржавы, Фінляндыя і Грузія. Чэхаславаччына, Турэччына, Аўстрыя і Нямеччына (па перавароце Вільгэльма) прызнае Б. Н. Р. «дэ факто».

Вядуцца перагаворы з усімі іншымі дзяржавамі аб прызнаньні Беларускай Народнай Рэспублікі. Высылаюцца беларускія дыплёматычныя і вайсковыя місыі ўва ўсе канцы сьвету.

На пашпартох беларускіх дыплёматаў (якія пераховываюцца ў беларускіх архівах) знайходзім дыплёматычныя візы амаль усіх дзяржаў Эўропы і Амэрыкі. Беларуская дэлегацыя бярэць удзел у мірнай канфэрэнцыі ў Парыжу. Адна з вялікіх францускіх фірмаў (Pichon et Coze) падпісывае з Урадам Б. Н. Р. гандлёвую ўмову ангажуючыся ўнесьці ў лясную прамысловасьць Беларусі 60 мільёнаў францускіх франкаў (курс якіх у той час быў вельмі высокі.

Паколькі моцныя былі пазыцыі ўраду Б. Н. Р. на міжнародным форуме бачно хоць-бы з таго, што Савецкі ўрад 2 чэрвеня 1920 году праз пасярэдніцтва свайго пасла ў Рызе — Ракоўскага запрапанаваў Ураду Б. Н. Р. перагаворы. Беларусы прапазыку гэту прыймаюць і высылаюць у Маскву надзвычайную дыплёматычную місыю на чале з В. Захаркам. Ваенныя аднак абставіны, павярнуўшыя падзеі на карысьць Масквы ня прывялі да жаданых для Беларусі вынікаў і беларуская місыя па дву-тыднёвых перагаворах вярнулася назад.

(Працяг на 6 бачыне)

Што да адношаньняў з Польшай, то яны таксама што раз то больш пагаршаліся.

Спачатку Варшава прагаласіла прыхільнасьць да беларускага вызвольнага руху, вяліся перагаворы. Але Палякі, карыстаючыся адноснай слабасьцю беларускіх вайсковых сілаў прасовываліся з сваімі войскамі што раз то глыбей на тэрыторыю Беларусі.

2? красавіка 1919 году Пілсудскі, заняўшы Вільню, апублікаваў адозву да Беларусаў, што польскія вайскі прыйшлі на Беларусь не як акупанты, а памагчы вызваліцца Беларусам ад супольнага гістарычнага ворага. Між Польшай і бальшавікамі распачалася вайна на тэрыторыі Беларусі.

Варшава намагалася схіліць ўрад Б. Н. Р. на падпісаньне саюзу на ўмовах фэдэрацыі. Часьць сяброў Рады Б. Н. Р. выходзячы з так крутых ваеных абставінаў для Беларусаў, а часткова навет з ідэолёгічных пераконаньняў пагаджаліся на такую форму саюзу — фэдэрацыі — але бальшыня сяброў Рады стаяла на пазыцыі абсалютнай незалежнасьці Беларусі.

На грунце гэткіх разыходжаньняў ў Радзе Б. Н. Р. 13 сьнежня 1919 году стаўся раскол.

Полёнафільская група на чале з А. Луцкевічам, Тарашкевічам і Рак-Міхайлоўскім апынулася ў нязначнай меншыні і былі выключаны з Рады і ўраду Б.Н.Р.

Гэтага дня Прэзыдэнтам Беларусі (старшынёй Рады Б. Н. Р.) быў выбраны П. Крэчэўскі, яго заступнікамі В. Захарка, П. Бадунова.

Урад Б. Н. Р. быў сфармаваны таксама выключна з незалежнікаў: Старшынёй Рады міністраў — **В. Ластоўскі**, міністрам замежных справаў — палкоўнік **Ладноў**, фінансаў — **Бялевіч**, нутраных справаў — **Т. Грыб**, справядлівасьці — **Цьвікевіч**, дзяржаўнага кантролю — **Заяц**, дзяржаўны сакратар — **Душэўскі**.

Новы ўрад, стаючы непахісна на грунце абсалютнай незалежнасьці Беларусі, змушаны быў весьці барацьбу на два фронты. Масква і Варшава ў сваю чаргу, не прызнаючы ўраду БНР — ваязалі між сабой за тэрыторыю Беларусі.

Ня гледзячы на тое, што ўсе нацыянальна вызвольчыя сілы Беларусі былі на баку ўраду Б. Н. Р. — сытуацыя беларускага ўраду была вельмі цяжкой. Польска-расейскі фронт разьдзяляў беларускія вайсковыя фармацыі на дзьве часьці. Слуцкія паўстанцы — сфармаваў- [illegible] нашае

шыя дывізыю з 10.000 ваякаў змагаліся супроць расейскіх войскаў, пад Польшай беларускія адзьдзелы прыціснутыя ў кут паўночнай Горадзеншчыны перайходзяць у Летуну. Урад Беларускай Народнай Рэспублікі так сама незадоўга пераехаў у Коўню — падпісаўшы з урадам Летувы 10 лістапада 1920 году ўмову аб узаемнай падтрымцы.

18 сакавіка 1921 года Расея падпісывае з Польшай мірную ўмову ў Рызе. Беларусь дзеліцца між суседзямі. Савецкі ўрад з свайго боку прагалошывае і арганізуе Беларускую Савецкую Сацыялістычную Рэспубліку з некулькіх паветаў Менскай губэрні зь лікам насельніцтва каля 1.200.000 жыхароў.

Урад Беларускай Народнай Рэспублікі на чале з Прэзыдэнтам Крэчэўскім — разышоўшыся з урадам Летувы ў справе пытаньня Вільні — пакінуў Коўню і пераехаў у Прагу, атрымаўшы маральную і матар'яльную падтрымку ад ураду Чэхаславацкай Рэспублікі.

Прэзыдент Крэчэўскі, а потым Захарка, цягам доўгіх гадоў, да апошніх хвілін свайго жыцьця непахісна стаяць на пазыцыі сувэрэннасьці Б. Н. Р. і непадзельнасьці яе тэрыторыі.

На кожны міжнародны акт нашых суседзяў, які датычыў беларускага народу ці яго тэрыторыі, абодва прэзыдэнты заяўлялі цэламу сьвету свае станоўчыя пратэсты, выходзячы з тых падставаў, што адзінымі законнымі прадстаўнікамі Беларускага Народу і насьбітамі Сувэрэнасьці Беларусі зьяўляюцца яны і ўрад Б. Н. Р., і што гэты ўрад застанецца такім, пакуль ня будзе скліканы Устаноўчы Сойм Беларусі, як гэта было пастаноўлена 1-шым Усебеларускім Кангрэсам, і што выбары да гэтага Устаноўчага Сойму мусяць адбыцца на падставах агульнага, роўнага і тайнага галасаваньня, без умешываньня якіх-бы то ня было акупантаў.

Як Крэчэўскі, так і Захарка, абстоівалі законнасьць свайго ўраду перад усялякімі іншымі фіктыўна творанымі «Беларускімі ўрадамі» на тых падставах, што ўрад Б. Н. Р. паўстаў з волі Беларускага Народу, якую ён змог выказаць упяршыню па 125 гадох няволі, і што паўнамоцтвы ўраду Б. Н. Р. кончацца толькі тагды, калі Беларускі Народ атрымае падобную-ж магчымасьць вольна выказацца, як гэта было зроблена на 1-шым Усенародным Беларускім Кангрэсе ў 1917 годзе.

ВЫСНАЎКІ

З нашага кароткага агляду падзей на фоне якіх нарадіўся Акт 25-га Сакавіка 1918 году выплываюнь наступныя высноўкі:

1) Мусім з поўнай аб'ектыўнасьцю сьцьвердзіць, што Беларусы, як на парозе рэвалюцыі 1917 г., так і потым, знайходзіліся ў непараўнаўча горшых абставінах, як іх суседзі. У той час, калі Палякі і да пэўнай меры Украінцы карысталіся шырокай ня толькі культурнай, а нават і адміністратыўнай аўтаноміяй на сваіх землях пад Аўстрыяй, дзе меліся ў іх нятолькі нацыянальныя пачатковыя, сярэднія і высокія школы, даваўшыя патрэбныя кадры інтэлігэнцыі, багатую прэсу, а падчас вайны на'т свае нацыянальныя легіёны, Беларусы ня мелі ніводнага куточка, дзе-б магла культываваццa беларуская нацыянальна-незалежніцкая думка;

2) За 125 год дэспатычных рэжымаў і палітыкі скіраванай да сьвядомага вынішчэньня нашай інтэлігэнцыі з аднаго боку, а з другога падтрымліваючы ў радох тэй-жа інтэлігэнцыі рэнэгацтва, — прывялі да таго, што народ быў застаўся зусім бяз праваду.

3) Адраджэнчы пэрыяд, які пачаў прабуджаць нацыянальную сьведамасьць народных масаў, трываў занадта кароткі час.

Арганізацыйная праца Беларусаў была перарвана выбухам вайны амаль што ў пачатковай сваёй стадыі.

Дзеля гэтага ў дзень Рэвалюцыі Беларусы ня мелі дастаткова выраб-леных і загартаваных барацьбой кадраў і масаў, якія-б у так рашучы гістарычны мамэнт кінулі ўсе свае сілы для ўваружанай барацьбы, як гэтага вымагалі абставіны.

Ня маючы традыцыі аружнага змаганьня, беларускі вызвольны рух у масе аказаўся за крохкі для адпору сваім ворагам.

З другога-ж боку падзеі 1917-18 гадоў паказалі, што:

1) Беларускі Народ, нягледзячы на векавую няволю ў умовах найзласьнейшага гэносідызму, ня страціў свайго нацыянальнага аблічча і што духова-псыхічна ён застаўся нязломным.

2) Што нягледзячы на сваю арганізацыйную непадгатоўку, ён зар'ентаваўся на'т у самым віру так скамплікаваных абставінаў і адпаведна зарэагаваў.

Акт 25 Сакавіка мае для нас вялічэзнае значэньне, як з пункту гледзішча міжнароднага, так і нутранага.

З міжнароднага — што Беларусы задэманстравалі сваю волю і жаданьне перад усім сьветам жыць самастойным нацыянальна - палітычным жыцьцём, паказаўшы разам з гэтым у сваіх палітычных актах дух свае гуманнасьці і дэмакратызму, вернасьць прынцыпам высокіх агульналюдзкіх ідэалаў.

Нутраньне — Акт 25 Сакавіка меў для нас асабліва вялічэзнае значэньне,бо ён аканчальна адэтэрмінаваў палітычны напрамак Беларускага Народу ў імкненьні да асягненьня свайго ідэалу.

Ад гэтага мамэнту Беларускі Вызвольны рух ужо не патрабаваў шукаць сабе шляхоў, бо Акт 25 Сакавіка стаўся для яго чымся сьвятым, няспрэчным, бо ён выплыў з глыбіні нутра Беларускага Народу зусім прыродна, а таму спантанічна стаўся ягонай адзінай палітычнай праграмай.

Дзеля таго, ня гледзячы на няўдачу ў 1918 годзе, Беларускі Вызвольны Рух з кожным днём набіраў усё большае і большае моцы.

Акт 25 Сакавіка стаўся тым кандэнсуючым чыньнікам Беларускага Вызвольнага Руху, які з кожным днём усё больш і больш уцягіваў да сябе ўвесь жыцьцяздатны элемэнт, творачы амаль што суцэльны маналіт сацыяльна-палітычнае сілы Беларускага Народу.

Сяньня мы з пэўнасьцю можам сьцьвердзіць, што рэдка хто із іншых нацыяў можа пахваліцца такой духовай спайкай палітычнага задзіночаньня, як Беларусы, а гэта толькі дзякуючы Акту 25 Сакавіка, як Акту спантанічна нарадзіўшагася, спантанічна сяньня сьвяткуючага ўсім Беларускім народам, рахуючы гэты Акт за адзіную сваю палітычную канцэпцыю, за найвышэйшы свой палітычны ідэал у змаганьні за які дана ўжо цімала жыцьцяў.

Вось чаму Акт гэты маэ для нас такое вялікае палітычнае значэньне і вось чаму ён, бяз сумліву, будзе калісь у поўнасьці зрэалізаваны.

У 28-я ўгодкі 25-га Сакавіка мы ўжо маем сотні тысячаў дасьветчаных ў палітычнай барацьбе змагароў і мільёны паза іх плячыма гатовых стаць у кожную хвіліну ў адзіны шэраг.

У 28-я ўгодкі ўвесь культурны сьвет знае ўжо Беларусь, як асобны народ, як **нацыю**, прыняўшы яе **аднагалосна** раўнапраўным сябрам у сям'ю саюзных народаў.

Цэлы цывілізаваны сьвет пазнаў нашыя духова-культурныя і палітычныя імкненьні, пачуў гучны кліч нашых шырокіх абшараў —

— **Жыве Беларусь!.**

З патрыятычнай паэзыі

М. МАШАРА.

25 САКАВІКА

Ёсьць сьветлы дзень адзін, Краіна,
У Тваім нярадасным жыцьцю.
Той дзень — калі Ты абвясьціла
Сама Рэспубліку сваю.
У той дзень, —
У нястрыманым паходзе,
На волю рваўся крыгалом.
У той дзень, —
У Тваім народзе
Душа забілася жыцьцём!
З няволі цяжкай і адвечнай
І Ён — адроджаны — паўстаў,
І звон — магутны, звон на веча
Ізноў званіў, —
Ізноў склікаў!
Хоць гэты дзень пагас ў тумане;
Ты зноў стаптаная ляжыш,
І буднi шэрыя над намі,
А на плячох — пакоры крыж.
. .Мы гэты сьветлы дзень успамінаем,
Сьвяткуем радасна што-год.
Прывет Табе!
Прывет — Краіна!
Мы моцна верым, што ня згінем,
Мы — Твой разбуджаны народ.

МАЛІТВА БЕЛАРУСА

Магутны Божа! ўладар сусьвету,
Вялізных сонцаў і сэрц малых,
Над Беларусяй ціхай і ветлай
Рассып праменьне Свае хвалы.

•

Дай спор у працы штодзённай, шэрай,
На лусту хлеба, на родный край.
Павагу, сілу і веліч веры
У нашу праўду, у прышласьць —
дай!

—

Дай ураджлівасьць жытнёвым нівам,
Учынкам нашым — пашлі ўмалот.
Зрабі магутнай, зрабі шчасьлівай
Краіну нашу, і наш народ!

ДЗЕСЯЦЬ ЗАГАДАУ БЕЛАРУСА

1. Любі народ і край свой родны Беларускі ўсім сэрцам, усёй душою, ўсімі мысьлямі, думамі і подумкамі сваймі.

2. Шануй мову сваю родную крывічанскую, ўжывай яе ўсюды і заўсёды, не папускай на зьдзек нікому.

3. Памятай выслаўляць дзень сьвяты Сакавіковы.

4. Паважай тых, што змагаліся і змагаюцца за нашую лепшую будучыню.

5. Не забывай на славе тых, што працуюць для Бацькаўшчыны.

6. Ня злучай сябе зьвязкамі жанімства з ворагамі Беларускага народу.

7. Ня вер лягкаважна ўчарашнім ворагам Беларускага народу.

8. Ня трач веры ў народную справу крывічанскую.

9.Не перасаджай культуры ворагаў на грунт свой народны.

10. Ні мовы чужой, ні паэзіі, ні грамадзкіх формаў, ні звычаяў, ні абычаяў, нічога, што ня вырасла з народнага духу.

БЕЛАРУСКАЯ МАРСЭЛЬЕЗА

Змадыфікаваная Ю. Сергіевічам.
Мелёдыя тая самая, як
«Ад веку мы спалі...»

Мы выйшаўшы зь цемры мінулага
веку,
Пазналі, што трэба рабіць,
Што трэба свабоды, зямлі чалавеку,
У змаганьні дзяржаву здабыць.

Што гэта за марная доля такая,
Бяз хлеба ў няволі працуй!
Па нашых абшарах чужынец гуляе,
А ты ў Родным Краі гаруй.

Даволі служыць, пакарацца
прыблудам,
За крыўду панамі іх зваць!
Мы доўга цярпелі, цярпець
больш ня будзем!
Пайдзём лепшай долі шукаць.

Палямі, лугамі, прылучацца з намі,
Грамадна рады Крывічоў.
Мы дружна паўстанем з касамі,
з сяпамі,
Прагонім зь зямлі палачоў!

Сьляды паняверкі, няволі
й прынукі,
Затопча вялікі паход!
І злучыць у працы свабодныя рукі
Увесь Беларускі Народ!

■

СЫМБАЛЬ ВЕРЫ БЕЛАРУСА

У імя Краю, Народу і Духу Крывічанскага, за ягоную славу, шчасьце і свабоду. Станься.

Веру ў Бацькаўшчыну нашую Крывію — Беларусь і ў Народ наш, сына яе адзінага, што на сьвет прыйшоў свабодным, радзіўся з Волі, нікім не паярэмленай. Замучаны быў акупантамі, загнаны ў прыгонную няволю, памёр, як дзяржаўны народ, і быў падзелены на часткі. Але зноў уваскрасае зь мертвых, узыйдзе на пасад свободы і будзе, магутны, паводле заслугаў судзіць сваіх ворагаў і крыўдзіцеляў. Веру ў творчасьць Духа народнага, у лучнасьць нашых сілаў грамадзкіх, у задзіночаньне ўсіх Беларускіх земляў ў вадну свабодную дзяржаву і ў шчаснасьць векавечную. Станься.

Вітай, Беларуская зямелька, потам і крывёю нашаю палітая, праўда з Табою. Багаслаўлена Ты паміж усімі краінамі сьвету і багаслаўлены плод лона Твайго, Крывіч. Сьвятая зямелька, Маці наша! Табе ў ахвяру складаем мы ўсе сілы свае цяпер і ў час сьмерці нашай.

Слава Беларускаму народу ўва ўсіх яго гістарычных іменьнях, — Крывіі, Літвы, Беларусі, — як была спрадвеку, так цяпер і на векі вечныя. Станься.

Сындыкальныя навіны

ПАВЕДАМЛЕНЬНЕ

Сяброўкі, Сябры!

Маем для вас прыемную вестку.

Беларуская Жаночая Сэкцыя пры Францускім Хрысьціянскім Сындыкаце разьвязала адну вельмі пякучую для нас справу, а імена: **як направіць наша матэр'яльнае становішча.**

Як зарабіць грошы ў сябе ў хаце.

Справа гэта больш таркаецца жанчын, але маем штось цікавага і для мужчын.

Для жанчын, якія маюць дзецей, або ўжо за слабыя ісьці на фабрыку ці іншую цяжкую працу, або маладышыя, што хацелі-б вучыцца якому небудзь рамяслу, ці студыяваць на'т на вышэйшых школах:

могуць атрымаць праз нашу сэкцыю разнаякую працу да хаты, і не адрываючыся ад хатняй працы ці вучобы,

больш зарабіць, як на фабрыцы, трацячы меньш часу.

Для жанчын маецца праца такога сорту:

1) розныя вышыванкі, гарункі;

2) тканіны паясоў, вязаньне сьвэтраў;

3) шыцьцё «адзежы» для ляляк, майстраваньне розных ляляк;

4) маляваньне на палатне па гатовай форме рысункаў, рабленьне розных пудэлкаў і дзіцячых цацак і г. д.

Із гэтых апошніх прац, як бачыце, маецца немалы выбар і для працаў мужчынам, як рабленьне пудэлак, майстраваньне цацак і г. д.

Усе патрэбныя да гэтага матэр'ялы і інструкцыі дастанеце ад нашай сэкцыі.

Працы на фабрыках і ў дамох.

За пасярэдніцтвам нашай жаноцкай сэкцыі, можаце дастаць таксама працу і на фабрыках, або ў багатых францускіх дамох, дзе кожная намі рэкамэндаваная Беларуска будзе прынята ў сям'ю і пачуванца, як у сябе дома.

За падрабнейшымі інфармацыямі, ува ўсіх прапанаваных намі працах, зьвяртацца асабіста ці пісемна па адрысу:

C.F.T.C. sect. Biélorussienne. 11-bis, rue Roquepine, Paris (8).

ДАПАМОГА
У ПЕРАЕЗЬДЗЕ ДА ФРАНЦЫІ

Беларусы, пражываючыя ў Францыі і маючыя сваіх знаёмых ці сваякоў паза межамі Францыі, якія-б хацелі сюды прыехаць на працу, праз пасярэдніцтва нашай сэкцыі, могуць атрымаць для іх працу і памагчы ў фармальнасьцях, зьвязаных з дазволам на прыезд.

У гэтым выпадку трэба падаць нам прозьвішчы, імя, дату і мяйсцовасьць уроджаньня асоб, жадаючых прыехаць да Францыі, прафэсыю і дакладны цяперашні іхні адрыс.

САЦЫЯЛЬНАЕ ЗАБАСЬПЕЧАНЬНЕ

У папярэднім нумары нашае газэты было пададзена, хто і якім парадкам можа атрымаць дапамогі пры хваробе, цяпер падаем новыя распараджаньні што да атрыманьня дапамогі пры інвалідзтве і ў выпадку сьмерці застрахаванага.

Інвалідзтва

Да гэтай катэгорыі належаць усе, ст[illegible]ыя працаздольнасьць насьледкам хваробы, пароду, няшчаснага выпадку і пры перадчасным зношаньні арганізму (за выняткам, аднак, раненьня пры працы і на вайне ды старэйшых за 60 год).

Каб карыстацца з гэтай дапамогі трэба быць запісаным год на сац. забясьпечаньне, выканаць найменьш 240 гадзін працы (зь якіх найменьш 60 у апошні трымэстр).

Калі інвалідзтва зьяўляецца насьледкам хваробы — застрахаваны мусіць скончыць тэрмін лекаваньня або быць прызнаным камісыяй сталым інвалідам. Пры гэтым мусіць быць сканстатавана страта працаздольнасьці на 2/3.

Вышыня дапамогі вырахоўваецца так:

1) інваліда, які можа выконываць якую небудзь платную працу — дастае 30% сярэдняга галавога заработку,

2) інваліда зусім няздольны да працы — 40% сярэдняга гадавога заработку.

3) інваліда, які мусіць карыстацца паслугамі іншае асобы, атрымлівае дапамогу, як апошні і яшчэ падвышку на адну пяціну.

Падчас шпітальнага лекаваньня дапамога зьменьшываецца на 1/5, 2/5 ці 3/5, гледзячы ад сямейных абставінаў. Калі застрахаваны мае найменш двое дзяцей на сваім утрыманьні дапамога застаецца цалком.

Падчас інвалідзтва застрахаваны і яго сям'я карыстаюцца лекарскай дапамогай.

Дапамога ў выпадку сьмерці

Гэта дапамога выдаецца ў выпадку сьмерці застрахаванага асобам, якія ў дзень сьмерці былі на яго эфэктыўным, поўным і сталым утрыманьні, у разьмеры 90 дзеннага заработку, аднак яна ня можа быць ніжэй за 2.500 і ня вышэй 30.000 франкаў.

Надзвычайныя гадзіны працы

Ува ўсіх прадпрыемствах, дзе ўведзены 40 гадзінны тыдзень працы, надзвычайныя гадзіны аплачываюцца так:

Першыя 8 гадзін — падвышка найменш на 25%.

Далейшыя гадзіны — падвышкай найменш 50%.

Лік надзвычайных гадзін ня можа перавышаць тыднёва 20 гадзін.

БЕЛАРУСКАЯ ХРОНІКА

СЬВЯТА 25 САКАВІКА

Беларуская калёнія Парыжу адсьветкавала ў гэтым годзе 25 Сакавіка асабліва ўрачыста. Дагэтуль, цягам 15 гадоў, як існуе ў Парыжу арганізаваная беларуская грамада, ніколі яшчэ ўгодкі 25 Сакавіка не абходзіліся з царкоўнымі малебнамі. А гэта таму, што да гэтуль ня было ў Парыжы беларускіх сьвятароў.

У гэтым годзе нашы парыжане мелі шчасьце славіць сваё вялікае сьвята з двума беларускімі сьвятарамі.

За некулькі дзён перад сьвятам да нас зьгласіўся Я. В. Прэпадобія архімандрыт Уладзімер Фінкоўскі і згадзіўся прыняць удзел у сьвяце, ня гледзячы на тое, што ён яшчэ нязусім акрыяў ад нямецкіх тартураў па канцатрацыйных лагерох, а айцец Францішак Чарняўскі згадзіўся прыехаць аж з Поўначы Францыі.

Я. В. Прэпадобія а. Фінкоўскі раніцай адслужыў малебен у францускай праваслаўнай царкве, а а. Чарняўскі імшу у францускім касьцеле Св. Мікалая за Беларусь і Беларускі Народ.

Па абедзе ў 3 гадзіны ўся парыская калёнія, хто толькі мог звольніцца з працы, зышліся пунктуальна ў сьвяточнай салі хрысьціянскага сындыкату на вул. Рокэпін, дзе адбылася ўрачыстая акадэмія.

Сакратар Беларускай Сэкцыі сындыкату сп. Рыдлеўскі, адчыняючы акадэмію, запрасіў у ганаровую прэзыдыю нашых двух сьвятароў і інж. Абрамчыка.

Спадар Рыдлеўскі падкрэсьліўшы ў кароткіх словах значэньне для нас гэтага вялікага сьвята, перадаў слова, як найстарэйшаму нашаму грамадзяніну, а. Чарняўскаму. А. Чарняўскі, характарызуючы падзеі 25-га Сакавіка, сьветкам якіх ён зьяўляўся, запрапанаваў прысутным устаць і ўшанаваць памёршых за ідэю Вольнай Бацькаўшчыны, хвіляй маўчаньня. Уся заля адным рухам паднялася і схіліла нізка галовы, прыняўшы засьвятое багаславенства на далейшую працу. Далей прысутныя в напятай увагай слухалі прыгожую мову айца Чарняўскага і на тварах дзе якіх сябраў у пяршыню слухаючы ксяндза Беларуса прабівалася нейкая асаблівая радасьць.

Пасьля айца Чарняўскага выступіў Я. В. Прэпадобія а. Фінкоўскі, прамова якога сваёй чульлівасьцю патрыятызму моцна праняла залю. На заканчэньне сваёй прамовы а. Фінкоўскі параўняў цярпеньні Беларускага Народу з цярпеньнямі Хрыста і выказаў веру, што, як уваскрос Хрыстос, так уваскрэсьне і Беларускі Народ.

Інж. Абрамчык стрымаўся на гістарычным перабегу падзеі 1917-20 гадоў.

Пасьля каля дзясятку з прысутных дзяўчат і хлапцоў прадэклямавалі патрыятычныя вершы Купалы,

---

сягалі Батавіі і на'т Брытаніі. Інвазыю гэту Лютычаў на захад Шафажык тлумачыць наступнымі прычынамі:

1) што якраз у гэтых часох гэрманскія пламёны: Готы, Вандалы, Буры, Турцылінгі і інш. падаліся на поўдзень Эўропы, дзе заняўшыся ў змаганьні з рымлянамі аслабілі Прыбалтыку.

2) што адначасна з рухам нямецкіх плямёнаў на поўдзень паявіліся з другога боку, на ўсходзе (на Волзе і Доне) азыяцкія народы, як Спары, Гуны, Авары, Баўгары і інш., якія нятолькі загарадзілі дарогу на ўсход Лютычам, а на'т пагражалі ім самым. Сытуацыя ўкладалася так, што самыя абставіны штоўхалі Велетаў-Лютычаў пацісунуцца з усходу на захад, што яны і зрабілі, апановываючы такімі вялічэзнымі абшарамі паўночнай Нямеччыны — аж да Брытаніі. Рэч іншая, што абшараў гэтых ім не ўдалося ўтрымаць з паваротам нямецкіх плямён з паўдня, але адзін факт там іх стагодзьдзямі перабываньня сьветчыць наколькі было вялікае і магутнае гэнае племя.

Найбліскучайшай добай Велетаў-Лютычаў у заходняй Прыбалтыцы Шафажык рахуе пэрыяд ад 5 да 11 стагодзьдзя. Па гэтым часе іх славе і перабываньню на паўночна-гэрманскіх землях надыходзе раптоўны заняпад, хоць частку Лютычаў мы яшчэ і застаём на парозе 13-га стагодзьдзя ў вайне з Франкамі. Але для нас у данным разе гісторыя Лютычаў-Велетаў у Прыбалтыцы і наагул на Захадзе цікавіць патолькі, паколькі нам важна сьветчаньне аб вялікасьці і жыцьцё-трываласьці гэтых нашых прародзічаў. Значна цікавей для нас пытаньне, што сталася з Бацькаўшчынай Лютычаў Віленшчынай і Горадзеншчынай па іхнім «выраеньні», як кажа Шафажык, на Захад. Ці ўсе яны пагалоўна пакінулі сваю старую сядзібу, каб асесьці ў лагаднейшым клімаце паўночнай Нямеччыны, а калі так, то хто заняў іхнія старыя наседжаныя куты? На гэта пытаньне таксама знайходзім адказ ў Шафажыка (на бач. 521, том I) дзе ён кажа:

«Было гэта ўласьне толькі выраеньне надлішкаў людпасьці, ваяўнічых важакоў і авантурыстычнай моладзі, але ніколі пагалоўны адыход усяго племені Велетаў-Лютычаў із сваёй Бацькаўшчыны...»

Гэткае сьветчаньне так глыбокага дасьледчыка славянскае старыны для нас мае вельмі вялікую вагу, бо яно дае нам поўную падставу пры далейшых разважаньнях зрабіць наступныя лёгічныя высnaўкі.

1) што Міндоўгава Дзяржава на пачатку 13-га стагодзьдзя паўстала ні зьякага іншага складовага элемэнту, як з тых самых астаўшыхся Лютычаў у сваёй «пуводні власці» (старой Бацькаўшчыне).

2) што назва гэнай Міндоўгавай дзяржавы — Літва — паходзіць не ад чаго іншага, як ад назовы гэных магутных Лютычаў, Лютаў.

Першы зроблены намі высновак вынікае із наступных лёгічных меркаваньняў: паколькі Лютычы ў Прыбалтыцы, на Эльбе і Одры зьяўляліся нікім іншым, як толькі «выраеньнем» надлішкаў людпасьці із сваёй Бацькаўшчыны (Віленшчыны, Горадзеншчыны) і паколькі на'т гэтыя надлішкі патрапілі столькі пратрымацца сярод так сільных гэрманскіх плямёнаў, пакінуўшы там аб сабе памяць як аднаго з найсільнейшых, найваяўнічайшых народаў (аб чым гаворыцца цягам доўгіх стагодзьдзяў у нямецкіх і скандынаўскіх хроніках), то цяжка сабе прадставіць, каб хтось застаўшыхся Лютычаў у сваёй «пуводні власці» сапхнуў, ды сапхнуў так лёгка, што аб гэтым не засталося на'т ніякага сьледу. Калі-б падобнае зьявішча адбылося, яно бязсумліву суправодзілася-б нялёгкай барацьбой, але аб гэтым няма ніякіх дадзеных, а гэта відаць з тых простых прычынаў, што падобная барацьба на землях Лютычаў не адбывалася і што тэрыторыя саньняшняй Віленшчыны і Горадзеншчыны знайходзілася няўпынна ў валаданьні Лютычаў-Велетаў. Польскія, праўда, гісторыкі знайходзяць на тэрыторыі Горадзеншчыны якоесь, быццам спароднёнае жмудзінам, племя — Ятвягаў, але зноў-жа тыя-ж самыя польскія гісторыкі рукамі польска-мазавецкіх князёў адным махам, ды так дашчэнту вырэзываюць гэтых Ятвягаў, што па іх застаецца толькі адно імя ў хроніцы. Чаму мазавічане выразаўшы ўсіх Ятвягаў не занялі Горадзеншчыны, польскія гісторыкі нам адказу не даюць, дае за тое нам адказ на гэта пытаньне другі няменьш аўтарытэтны дасьледчык славянскай старыны прафэсар Л. Нідэрле, які Ятвягаў, што да іхняе сядзібы, абмежывае толькі тэрыторыяй сяняшняе Падляскі, а што да часта ўспамінаных у расейскіх і польскіх гістарычных крыніцах якіхсь «блукаючых» па тэрыторыі сяняшняе Віленшчыны. Горадзенчыны Літвіноў», праф. Нідэрле ў сваёй працы — «Manuel de l'antiquité slave» Том I, бач. 187 кажа, што пры транскрыпцыі **славянскага слова «Літва»** трэба разумець Велетаў-Лютычаў — славян, якімі яны былі ў запраўднасьці, а не Летуваў (Lituaniens) у сяньняшнім сэнсе (знача жмудзінаў).

«...Les Vélètes ne sont pas des Lituaniens en depit des effort de Müllenhoff pour établir le contraire en invoquant une transcription du nom slave de Litva: ce sont en réalité des Vélétes Slaves».

Дзеля таго, відаць, польска-мазавецкія князі і не маглі пасунуцца на ўсход, хоць-бы на'т падобны факт вынішчэньня на Падляшшу Ятвягаў і меў мейсца, ані ня бачым падобнага-ж пасованьня з поўначы плямёнаў жмудзкіх, бо на тэрыторыі сяньняшняй Віленшчыны і Горадзеншчыны сядзеў, відаць, якісь мацнейшы за іх народ, а гэтым народам, як бачым, згодна дадзеных як Шафажыка, так і Нідэрле і былі Лютычы-Велеты.

Наагул спрачацца з Шафажыкам пасьля яго так грунтоўнага глыбокага даследжаньня адносна перабываньня на Віленшчыне — Горадзеншчыне Велетаў-Лютычаў ніхто з вучоных і не паважыўся. Розныя-ж дапушчэньні польска-расейскіх гісторыкаў адносна абседлішча, ці перабываньня на Віленшчыне — Горадзеншчыне якіхсь іншых не славянскіх плямён мелі той насьледак, што гэныя дапушчэньні самі сабой разбіваюцца аб факт «раптоўнага» потым паяўленьня славянскай дзяржавы Міндоўга і ў лёгіцы сваёй яны прыводзяць да відочнай супярэчнасьці і навукова-гістарычнага абсурду. Толькі сьледуючы Шафажыка адносна бацькаўшчыны Велетаў-Лютычаў як іхняе — «пуводні власці» на тэрыторыі Віленшчыны і Горадзеншчыны мы атрымоўліваем лёгічна-навуковую схэму гэнэзы дзяржавы Міндоўга, як дзяржавы славянска-беларускай.

Да такіх-жа лёгічных высnaўкаў мы прыйдзем і што да самай беларускасьці назовы «Літва», бо-ж адзінай і толькі адзінай тагды падобнай назвай да слова Літва карысталіся толькі Лютычы, Лютыя, Лютва, затое ніводнае із жмудзкіх плямён ня мела нятолькі што падобнай да слова Літва назвы, а на'т назвы якая-б пачыналася літарай «Л». Жмудзь, па латынску Самогітія, ад самых пачаткавых аб ёй вестках ведама толькі пад такім імём (Жмудзі) Аукштота, пад Аукштотай, а ўсходнія сяньняшнія Прусы (радзтво якіх са Жмудзьдзю трэба 'шчэ пакінуць у рэзэрве) пад імём Борусьці, Боруссія. У нямецкіх-жа хроніках Жмудзь, Аукштота і Боруссі фігуруюць пад аднэй назвай Осты (Аэсті). Гэты апошні назоў (Аэсті), пераносіцца пазьней на Фінаў. Боруссі пад канец 13 стагодзьдзя грунтоўна гэрманізуюцца і фігуруюць пад іменем Прусаў, Жмудзь-жа хоць і ўвайходзіць у склад Літвы, але назовы гэтай (Літвы) ня прыймае, а моцна трымаецца сваёй собскай (жмудзкай), аж да канца 19 стагодзьдзя.

Затое назва Літва, Літвін з Навагрудка і Вільні пераносіцца і прыймаецца адразу-ж у 13-14 стагодзьдзі ўсей рэштай Беларускіх плямёнаў аж да Віцебску Смаленску і Магілева.

А што пад гэтай назвай (Літвы) фігураваў **увесь** у цэласьці Беларускі народ ад 13 да канца 18 стагодзьдзя і толькі Беларускі народ у сяньняшнім разуменьні, а не летуўскі — жмудзкі — маем да гэтага няшчысьленныя доказы і дакумэнты.

Вядомы польскі вучоны А. Брюкнэр у сваёй працы пад назвай: «Rusko - Polski rękopis roku 1510» (Slavia VII. I. B. 10-11). гэтак пісаў: «Mówimy ciągle «litewski, Litwin», ale to tylko zamiast «białoruski, Białorus», bo w roku 1510 nic o Litwie właściwej, etnograficznej ani śniło ; ieszcze Rej w roku 1562 Litwinem Białorusina nazywał, a w Moskwie i w XVII wieku «litewskij» tyle, co białoruski».

Дадамо да гэтага, што ў Маскве «Літоўскі як Беларускі» разумелі 'шчы знач-

Цёткі, Багдановіча, Н. Арсеньневай, Лярсы Гэнíюш і ўласныя творы мяйсцовага маладняка.

На заканчэньне была адсьпявана ўсімі прысутнымі беларуская Марсэльеза (словы Ю. Сергіевіча): «Мы выйшаўшы з цемры мінулага веку, пазналі што трэба рабіць»...

Пачалі разыйходзіцца каля 6 гадзіны. Але нікому не хацелася ехаць дамоў. Яркі сонечны дзень парыскае вясны доўга стрымліваў групамі на шырокім бульвары Мальзэрб нашых сяброў. У сэрцы ўсіх запраўды адчуваўся дзень вялікага, радаснага, сьветлага і цёплага Сьвята.

Прысутны.

БЕЛАРУСЫ У НЯМЕЧЧЫНЕ

Ня гледзячы на так цяжкія абставіны нашай эміграцыі ў Нямеччыне — усе-ж такі Беларусы патроху рухаюцца і арганізуюцца. Існуе ўжо досьць добра наладжаная асьветная справа пачаткавых і сярэдніх школаў — вялікі недахоп адчуваецца ў падручніках.

Апошнім часам што раз то лепш наладжываецца царкоўнае жыцьцё. Горш з каталіцкімі прыходамі з прычыны абсалютнай адсутнасьці ў Нямеччыне каталіцкіх сьвятароў.

Беларуская эміграцыя ў Нямеччыне — гэта адна з багацейшых эміграцыяў артыстычнымі сіламі. Ладжаныя Беларусамі неаднаразова ўжо выставы рабілі вялікае ўражаньне сваім мастацтвам на нашых суседзяў і прадстаўнікоў акупацыйных уладаў.

Вялікая аднак трагэдыя нашай там інтэлігэнцыі, што яна ня можа поўнасьцю аддацца творчай працы для свайго народу, дзякуючы яе цяжкім матэр'яльным умовам ды абставінам, у якіх яна апынулася. Нявыясьнены лёс іх будучыні — як і лёс усёй эміграцыі там, вельмі цяжыць на яе псыхічна маральным стане.

Вельмі блага стаіць справа з прэсай. Дагэтуль ня маецца 'шчэ ніводнай беларускай газэты. Праўда, выходзіць некалькі часопісаў на ратататары зьмест якіх — суцэльная сымболіка.

Па прачытаньню такога часопісу выносіцца вельмі цяжкае ўражаньне, раздьзіраючае сэрца жалем за наш так цяжкі лёс.

«СТУДЭНЦКІЯ ВЕСТКІ»

Да Радакцыі «Б. Н.» надыйшоў другі (калядны) нумар часопісу Беларускага Студэнцкага Згуртаваньня.

Зьмест нумару такі:

З калядою за мяжою.

Калядная ночка. (верш. Н. В.).

Сьвяточныя думкі на парозе 2-х гадоў (артыкул А. А.).

Калядны вечар (арт. А. К.).

Студэнцкая хроніка — інфармацыі з унівэрсытэцкага жыцьця.

Малюнкі.

Часапіс бачно радагаваны з надзвычайнай акуратнасьцю і любасьцю.

КАРЭСПАНДЭНЦЫЯ У НЯМЕЧЧЫНУ

З 10-га г. месяца французская пошта прыймае ў Нямеччыну на ўсе зоны карэспандэцыю:

1. паштоўкі (не ілюстраваныя).
2. лісты (звычайныя) да 20 грамаў.

На адрысе павінен быць паданы нумар паштовае акругі і акупацыйная зона.

БЕЛАРУСЫ У ІТАЛІІ

Рым. — Помнячы аб вялікім дню 25 Сакавіка, Беларусы ў Італіі магчыма што найбольш урачыста сьветкавалі яго тут у Вечным Рыме. Грамадка наша тут на чужыне зрабіла ўсе магчымае, каб жыва ўявіць веліч Акту Абвешчаньня Незалежнасьці Беларусі.

А гадз. 10-ай сабраліся ў катакомбах св. Калікста пры віа Аппія Беларусы каталікі абодвых абрадаў і праваслаўныя на супольную літургію, каб памаліцца за нашу гаротную Бацькаўшчыну, што пераходзіць сяньня сва[illegible]бы. Пасьля літургіі адсьпявалі [illegible] «Сьвяты Божа» і «Божа, што калісь народы.», Па цёмных калідорах могілкаў першых хрысьціян разыходзіліся маліцьвенныя нашы сьпевы й адбіўшыся рэхам ад лёкуляў перасякнутых кроўю хрысьціянскіх волатаў, вярталіся да нас і перапаўнялі нашыя сэрцы надзеяй у перамогу праўды,

Пасьля палудня сабраліся ўсе Беларусы пад сьцягам бел-чырвона-белым і Пагоняй, каб прыпомніць мілагучныя беларускія песьні, што нязгорш удавалася пры скромнай чарцы віна сонечнай Італіі.

З пажаданьнем да шчасьлівейшага 25 Сакавіка ў Бацькаўшчыне разьвіталіся.

В. К.

[illegible]і: ангельскай, французскай, нямецкай, расейскай, польскай і беларускай мовы даюць беларускія студэнты на вельмі выгадных умовах.

Пісаць на «Б. Н.».

на пазьней, чым у 17 стагодзьдзі, так напрыклад адзін з расейскіх гісторыкаў П. Н. Батюшков у сваёй працы «Белоруссия и Литва», выдадзенай ў 1890 г., нягледзячы на афіцыяльна ўжо ўстаноўленую тэрміналёгію Беларусь — замест Літва — у ваднум мейсцы (бач. 159) гэтак прагаварыўся:

«Доктор Ф. Скарына уроженец города Полоцка усердно занимался переводом славянских книг на литовский язык». А што-ж за літоўскі язык быў Др. Ф. Скарыны — ведама цэламу сьвету.

Польскі паэт Адам Міцкевіч так сама ў 19 стагодзьдзі у сваіх творах усюды «Літва», «Літвін» ужывае толькі там, дзе гэтыя словы адносяцца да этнаграфічнай тэрыторыі Беларусі і беларускага народу; а Жмудзь — па адношаньні да сучаснай Летувы.

Наагул можна-б было прыводзіць без канца падобныя дакумэнты і жывыя сьветчаньні, як напрыклад: Жыды разбрыўшыся з Беларусі амаль па цэламу сьвету да сяньня называюць Беларусь — Літвой, калі ходзіць пытаньне зь якога краю ён прыбыў і то не залежна ад таго зь Вільні ці Смаленску ён пайходзіць.

Зразумела, што ніякія доказы і дакумэнты не пераканаюць такіх «гісторыкаў» і — пісакаў, якія сьведама хочуць перакручываць гістарычную праўду.

На падставе таму вышэйзложанага можам зрабіць наступныя выснаўкі:

На тэрыторыі сяньняшняй Віленшчыны і Горадзеншчыны ў першых стагодзьдзях **па нараджаньню Хрыста знайходзіла**ся адно з найвялікшых беларускіх пламёнаў, што насіла падвойнае імя — Велеты-Лютычы.

Племя гэта было так вялікае і ваяўнічае, што ў 5-6 стагодзьдзі адна толькі частка яго патрапіла заняць амаль усю паўночную частку сяньняшняй Нямеччыны.

Пачынаючы з II стагодзьдзя Немцы павяртаючыся з паўдня, націскаюць на абсеўшых у іх Лютычаў. На пачатку 13-га стагодзьдзя Немцы аканчальна выціскаюць нашых Лютычаў. Зразумела, што часьць зь іх павярнула на сваю старую Бацькаўшчыну і бязсумліву з гэтых павярнуўшых было ня мала ваяўнічых важакоў добра дасьветчаных у арганізацыйных справах, якія цяпер апынуўшыся сярод Лютычаў, ня выйходзячых з Бацькаўшчыны, пачалі іх арганізаваць. Раптоўнае паўстаньне адразу сільнай і добра сарганізаванай дзяржавы Міндоўга са сталіцай Навагрудак — якраз у пачатку 13 стагодзьдзя толькі й можна гэтым вытлумачыць.

Беларускасьць Міндоўгавай дзяржавы, ужываньне імі адразу беларускай мовы — тлумачыцца тым, што дзяржава гэта проста ад свайго зародку складалася з славянскага беларускага племені — Лютычаў. Асыміляцыі якога-будзь племені спароджанага Жмудзінам не магло мець мейсца проста таму, што Жмудзкія пляменьні не падпарадкаваліся Міндоўгу. Падпарадкаваньне гэнае сталася значна пазьней, але па гэным падпарадкаваньні ніводнае з Жмудзкіх плямёнаў не паддалося моўнай асыміляцыі Лютычаў-Беларусаў і назвы Лютычаў — Літвы ня прынялі.

Затое ўсе іншыя плямёны Беларусі — на ўсход ад Навагрудку, як блізкія моўна і духова-культурна прыймаюць бяз усякага супраціву гэгэмонію Лютычаў і іхнюю назву — Літвы.

Паўстае вялічэзная і сільная дзяржава, сталіца пераносіцца з Навагрудку ў Вільню, якая знайходзячыся на зручнейшым камунікацыйным шляху і была значна большым і старэйшым горадам Лютычаў.

У сваёй далейшай экспансыі — мы ведаем ужо, што ў склад Літвы ўвайходзілі і землі не беларускія, як Жмудзь, Украінская Валынь і Падольле, але ніводныя з гэных, небеларускіх, земляў (ані Жмудзіны, ані Украінцы) не асымілявaліся з Беларусамі моўна і не прынялі назовы Лютычаў-Літвы.

Назоў Літва таму зьяўляецца чыста беларускім гістарычным назовам ад самага свайго нараджаньня аж да канца 18 стагодзьдзя.

Сучасны назоў Жмудзінаў — Летува — Летувішкі — нічога супольнага ня мае з нашай старой гістарычнай назовай Літва — Літвін. Яе зьмешываюць людзі або зусім незнаючыя нашай гісторыі, або людзі з тэндэнцыяй заблытаць нашую гісторыю.

М. Люціч.

Разьвяжыце!

Із творчасьці тутэйшага маладняка.

Разьвяжыце!
Дайце волі
Разагнацца у прасторы, —
Ізь мяцеліцай нясьціся
У ашалелай
Сьнежнай веі,
Можа сэрца боль разьвею?
Вольным духам,
Завірухай
У даль памчуся,
  Панясуся
Разам з гэтым бурным ветрам,
Дзесь прапасьці
У роднай нетры.

А як лопне
Лёд на Нёмне,
Ды пярун агнём зазьзяе,
То узяўшы меч маланкі
Буду сеч і сеч, здаецца,
Покі сілы, духу стане,
Аж зімовы лёд растае, —
Завітае дзень к нам новы,
Дзень чаканы,
Дзень вясеньні,
І з няволі цёмных ценяў
Прыйдзе воля
І раздольлем
Споўніць мары-лятуценьні...
А па дзікай чорнай долі —
Астанецца
Крыж вяковы
Несьмяротных успамінаў
Змагароў
І іх магілаў...

І зыйсьці-б тады ў казку —
У вечны дух
Свае Краіны
З сэрцам поўным супакою
Пад абрусам
Неба сінім
Пралятаць над Беларусяй,
Сьцерагчы ад сіл паганых
І ня даць закуць ў кайданы
Больш ніколі!
Разьвяжыце!
Дайце волі
Разагнацца у прасторы,
Ізь мяцеліцай нясьціся,
Разплысьціся
У сьнежнай веі,
Там дзе родны край калее.

Сноп.

Парыж. 25. III. 46.

Айцы Марыяне ў Рыме прыймаюць кандыдатаў на законьнікаў, жадаючых у будучыні аддацца сьвятарскай працы. Кандыдаты павінны мець найменш малую матуру. Найбольш пажаданыя кандыдаты з беларускіх асяродкаў. Просьбы высылаць на адрыс:

Ex-mo Padre Generale dei Mariani, via Corsica 1. Roma.

Адзін з вялікіх сацыолёгаў сказаў: «Сьветам кіруюць тры сіслы: Капітал, прэса і войска».

«Беларускія Навіны» — адзіная пакульшто наша газэта на чужыне.

Не забываймася-ж супольнымі сіламі дапамагчы ёй стаць на моцныя ногі.

ГІСТАРЫЧНЫ КАЛЕНДАР НА МЕСЯЦ КРАСАВІК.

1\. 1557. — Зямельная рэформа Жыгімонта — Аўгуста ў Беларусі (Літва). Надзел валокамі і ўвядзеньне трох палёвае сыстемы гаспадараваньня.
5\. 1797. — Павал I — Расейскі цар уводзіць у Беларусі 3-х дзённую паншчыну.
12\. 1917. — Сьмерць паэты Максіма Багдановіча.
14\. 1101. — Сьмерць Князя Крывіі — Усеслава Полацкага. Падзел князьства на ўдзелы.
15\. 1563. — Прывілей Жыгізмонта-Аўгуста аб рэлігійнай толеранцыі (верацярпімасьці).
22\. 1922. — Улучэньне Вільні і Віленшчыны да Польшы.
26\. 1686. — «Вечны мір» Беларусі з Расеяй (Літвы з Маскоўшчынай).
27\. 1430. — Сьмерць Вітаўта Вялікага.

НА МЕСЯЦ МАЙ.

6\. 1926. — Сьмерць паэты Казімера Сваяка.
14\. 1864. — Праект Мураўёва аб русыфікацыі Беларусі.
20\. 1918. — Сьмерць пісьменьніка Каруся Каганца.
23\. 1173. — Сьмерць Апрасіні Полацкай.
28\. 1910. — Сьмерць этнографа Міколы Нікіфароўскага.
31\. 1863. — Заклік Беларусаў да паўстаньня супроць расейскай улады.

Шукаюць

Мікалая **Шчуцкага** і Аркадзя **Фінкоўскага**, з Альшанаў, якіх Немцы вывезьлі з Беларусі 15-гадовымі хлопцамі ў Нямеччыну пачаткам 1942 г., шукае сваяк А. Уладзімір Фінкоўскі. Пісаць да «Бел. Нав.».

Дзядзьку **Клентака**, з Сьвянцяншчыны, які знайходзіцца, падобна, ў Чыкаго, шукае сваяк Сяргей.

Беларусаў у ЗША абвестку гэту прашу пашырыць. Мне пісаць на адрыс «Бел. Нав.».

Цэлескі Станіслаў шукае сыноў **Лявона і Анатоля,** вывезеных Немцамі ў канцы студзеня 1944 г. з ўсходніх Прусаў у глыб Нямеччыны. Пісаць да «Б. Н.».

Хто мае весткі пра **Рагнеду Грышкевіч** (14 год) і матку яе **Ксеню Грышкевіч-Лапіцкую,** прашу падаць у Радакцыю «Бел. Нав.».

Шукаюць інж. агр. **Часлава Ханяўку.** Весткі прашую падаць у Радакцыю «Б. Нав.».

Ромаш Паўліну, якая мае 50 год, і дачку **Марылю,** нар. у 1918 годзе, шукае Ромаш Мікіта. Пісаць да Радакцыі «Бел. Нав.».

Болесь **Бабарыка** просіць знаёмых адгукнуцца на адрыс «Бел. Нав.».

НАША ПОШТА

СЯБРУ М. Ц.

Літары С. Ф. Т. С., у скарочаньні, азначаюць: **Confederation Française des Travailleurs Chretiens.** Французская Канфэдэрацыя Хрысьціянскіх Работнікаў.

БЕЛАРУСАМ У ІТАЛІІ.

У Рыме знайходзіцца група Беларускіх сьвятароў, некаторыя зь іх перабываюць там ужо ад некалькі гадоў. Радзім таму Вам зьвярнуцца да іх і яны могуць вам у шмат чым парадзіць.

Адрыс іх гэтакі:

Via Carlo Cattaneo 2. Roma (Russicum).

Між імі павінен знайходзіцца айцец **Сіповіч** і а. **Л. Гарошка.**

ГРУПЕ БЕЛАРУСАУ У НЭВІЛІ.

Беларускіх падручнікаў наразе нажаль ня маем — зьбіраем фонды каб іх выдрукаваць.

УВАГА!

З прычыны заложаньня намі паштовага конта, ўсіх падпішчыкаў і сяброў сэкцыі просім ветліва пасылаць грошы на такі адрыс:

Paris c/c 597.94. Union des Travailleurs Biélorussiens en France, 11 bis, rue Roquepine, Paris (8).

Пры высылцы грошай просіцца зазначаць на якую мэту яны пасылаюцца.

Хто патрабуе нашы переказныя чэкі — пішэце, вышлем.

Redacteur resp.: Ing. **Léon Rydlevsky.**
Le Directeur: Maurice Bouladoux.
Imp. J.E.P., 7, rue Cadet, Paris 9•
Travail exécuté par des syndiqués.